

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDDUR

27. 01.

4

1934.

XVI AASTAKÄIK

SISUSTIK:

Kolonel Trakmann: Eesti uus põhiseadus. — La nouvelle constitution d'Estonie.

Kol.-ltn. H. Freiberg: Sõjategevuse iseloom tulevikusõjas. — Caractère de l'action militaire dans la guerre de l'avenir.

TAKTIKA.

Taktikalise ülesande nr. 2. lahendus. — Problème tactique nr. 2 — solution.

KAITSEVÄE ELU.

—ks—: Aidu lahingu mälestamine 2. üks. jal-pataljonis. — Fête commémorative de la bataille d'Aidu au 2. bataillon d'inf.

Velto. A.: Ratsarügemendi üleajateenijatekogu asus oma majja. — Le corps des sous-officiers du Reg. de cavalerie s'est établi dans sa propre maison.

Major J. Tomson: Uut RKKA jalaväe väikeste üksuste taktikas. — Nouveautés dans la tactique des petites unités d'inf. de l'armée soviétique.

Joter: Traditsioonest. — Des traditions.

Kpt. G. Simmo: Kehra lahingu järelkaja puhul. — Echo de la bataille de Kehra.

Sõjakirjandus. — Bibliographie.

Vastutav toimetaja kol.-leitn. **V. KULAOTS**
Kõnetr. Kaitseväge nr. 40

Tegev toimetaja kolonelleitnant **A. LAATS**
Kõnetr. Kaitseväge nr. 163
Kodune kõnetr. Kv. nr. 372

Väljaandja: „**SÕDUR**” Tallinn, Toomkooli nr. 7

Toimetus ja talitus:

Toompeal, Toomkooli nr. 7
Kõnetr. Kaitseväge nr. 163
Talitus avat. k. 0800—1500
Toim. kõnet. k. 0800—1500

„SÕDURI” TELLIMISE HIND:

Aastas 6 kr. — poolaastas 4 kr.

Veerandaastas 2 kr. 20 s.

Üksiknumber 20 s.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

Nr. 4

XVI aastakäik

27.01.34.

EESTI UUS PÕHISEADUS.

Kolonel K. Trakmann.

24. jaanuaril hakkas maksma uus põhiseadus, mis rahvahääletusel 14.—16. oktoobril 1933. a. suure hääleteenamusega vastu võeti.

Riigikaitse korralduse alal toob see põhiseadus vast rohkem uuendusi kui teistel aladel. Seni oli riigikaitse juhtimine Vabariigi Valitsuse käes. Vabariigi Valitsuse liikmed on tegelikult seotud raskete kohustega oma eriministeeriumide alal ja tegelikuks riigikaitse juhiks osutus kaitseminister, kes iga valitsuse kriisi puhul vahetus. See seisukord tõi kaasa, kui kõrvale jätta riigi juhtimise poliitiline külg, ja vaadelda riigi juhtimist ja ka riigikaitset tehnilisest küljest, ülisuure tähtsuse üksikute ministeeriumide ja ka kaitseministeeriumi alljaotuste juhtide isikuile. Puudus üldine juht, kes kõike jõude kokku võtaks.

Uus põhiseadus seab riigi etteotsa laiade volitustega Riigivanema, kes ühtlasi on kaitseväge kõrgem juht (Phs. § 60 p. 8) ja esineb püsiva võimuna 5 aasta jooksul.

Kõik ametisikute ametisse nimetamised, ning nende tegevuse üldise sihi saavutamisele juhtimine oleneb tulevikus Riigivanemast. Riigivanemal avaneb võimalus kogu riigiaparaati juhtida riigikaitse hüvesid silmas pidades.

See näitab aga ka kuivõrd on tähtis, et tulevaseks Riigivanemaks valitaks isik, kes oleks kursis jooksvate poliitiliste küsimustega ja riigikaitse arenemise võimalustega meie maal, ning oskaks meie rahvusvahelise positsiooni tugevaid ja nõrku külgi väärikselt hinnata.

Meie endine põhiseadus oli möödunud XIX sajandi filosoofilise mõtte arenemise vili ja kajastas tol ajal arenenud liberaal-demokraatlikku mõttekäiku, kuid kahjuks niiviisi, nagu see alati juhtub, kui mõnda

mõtteteaduslikku ideed hakkame jälgima ja ühtlasi ellu viima tema viimase konsekventsini. Tegelik elu näitab sel puhul alati, et elu on keerukam kui teooria ja hea teooria muutub oma enda eitamiseks. Lõpuks tekib tugev reaktsioon rahva mõtlevas osas kogu teooria vastu.

Samas korras asendas ka Eesti rahvas puht rahvaesindusliku riigi keskjuhtimise isikliku võimuga varustatud valitsejaga, kel on järelvalve rahvaesinduse suhtes ja kes on ülem ametkonna ja kaitseväge suhtes. Seni elasid nii ametkond kui ka kaitseväge sageli oma pead, mis esimestel vabariigi aastatel ei toonud suuremaid raskusi, sest asutamistevõime juures ei olnud lahkumineku suured. Aastate jooksul aga kujunesid õige mitmes kesiselt tegelaste ja ametkondade iseloomud, nende riiklikud vaated, nende arusaamine nii riigi tegevuse sihtidest kui ka riigi vahelesegamise ulatusest kodaniku ellu. Lahkumineku arenemist soodustasid vabameelsed põhimõtted, mis olid põhiseaduse ja ka avaliku elu aluseks, ja milliseid kaldusid oma tegevuse aluseks võtma ka iseeneset hierarhia põhimõtteil organiseeritud ametisikud.

Nüüd avaneb võimalus Riigivanemal temale antud laialiste volituste abil meie riigi ja seltskonna jõudusid juhtida ühistele sihtidele.

Kõik ülaltoodud on õige riigiaparaadi ja nimelt ametkonna, ja ametkondadest kõige hierarhilisema, riigikaitse ametkonna juhtimise seisukohast. Uus põhiseadus ei anna aga sugugi autoritäärriigi iseloomu meie kodumaale, vaid Eesti Vabariik ka uue põhiseaduse järele jääb põhiiseloosult rahvariigiks ja õiguslikuks riigiks, sest uus põhiseadus jätab seadusandluse Riigikogu, s. o. rahvaesinduse kätte ja kohtute rippumatus garanteerib ka tulevikus riigivalitsemise sea-

dusepärasuse kontrollimise võimalust kohtu kaudu kahju saanud kodaniku algatusel ja nõudel. Ainult erakorralistel asjaoludel on Riigivanemal õigus riiklikel kaalutlustel dekreete avaldades konkureerida Riigikoguga seadusandluse alal. Uus põhiseadus piirab sel alal Riigivanemat ainult keeluga dekreediga muuta rahvahääletamise, rahvaalgatamise, Riigikogu valimise ja Riigivanema valimise seadusi. Muul alal on Riigivanem dekreedid andmisel piiratud vaid üldise nõudmisega, et dekreeti võib Riigivanem avaldada ikka ainult mõne edasilükkamatu riikliku vajaduse korral. Sellised edasilükkamatud vajadused võivad juba sellepärast juhtuda, et uue põhiseaduse järele Riigikogu on normaalselt koos vaid kuus kuud, s. o. teiste sõnadega, iga aasta kuue kuu jooksul Riigikogu koos ei ole ja kiire iseloomuga seaduseelnõud ja, minu arvates, ka lisaelarved võivad tekitada vajadust dekreedid õigust tarvitada sagedamini kui seda praegu arvatakse. Et aga Riigivanemal on õigus ka lisaelarveid dekreediga maksta panna, selle juures ei jäta uue põhiseaduse tekst mingit kahtlust. Just eelarve suhtes on palju vaieldud kas Riigivanemal on õigus dekreediga ka eelarvet muuta, täiendada või maksta panna. Nende teoreetiliste seisukohtade hinnang viiks meid kaugele. Arvan, et tegeliku elu vajadused sunnivad varsti õpetatud juriste revideerima oma seni võetud eitavat positsiooni. Lubab ju isegi Prantsusmaa põhiseadus, kus presidendil ja valitsusel ei olegi suurtisiklikku võimu, lisaelarveid, kui asi on kiire, kinnitada ja tarvitusele võtta ilma parlamendi otsuseta

ja mitte presidendi, vaid isegi valitsuse otsusega.

Samas korras on Riigivanemal loomulikult ka õigus mõnda summat eelarvest kustutada, või tegelikult keelata tema väljamaksmist, kui edasilükkamatud riiklikud kaalutlused seda nõuavad.

Et rahvaesindusel Riigikogu näol jääb täielik õigus seadusandlust arendada ja riigivalitsemist kontrollida, seda näeme sellest, et uue põhiseaduse järele Riigivanemal on küll veto õigus, s. o. õigus Riigikogu poolt vastu võetud seadust jätta väljakuulutamata, kuid ei ole õigust Riigikogu poolt vastuvõetud seadust oma äranägemise järele muuta või täiendada. Samuti vastutab Vabariigi Valitsus ka tulevikus Riigikogu ees ja peab lahutama, kui Riigikogu avaldab Valitsusele umbusaldust ja Riigivanem ei leia tarvilikuks määrata uusi Riigikogu valimisi. Valitsuse vastutust Riigivanema poolt tehtud otsuste eest võimaldab see, et Riigivanema otsused peavad olema kirjutatud alla ka peaministri või asjaomase ministri poolt. Erandid, kus seda kaasallkirja vaja ei ole, on vaid Valitsuse ja Valitsuse liikmete ametisse kutsumine, Riigikogu uute valimiste määramine enne vana Riigikogu 4-aastaste volituste lõppemist, Riigikogu istungjärkude määramine ning kohtunikkude ametisse nimetamine.

24. jaanuarist peale ametisolev Riigivanem loetakse peaministriks kuni uue põhiseaduse alusel Riigivanem valitakse. Peaminister täidab Phs. § 59 I. 5 põhjal Riigivanema ülesandeid, uue põhiseaduse volituste ulatuses, sest Riigivanema amet on vaba.

Sõjategevuse iseloom tulevikusõjas.

Kolonelleitnant H. Freiberg.

Iga riigikaitse alal teotsev tehniline tööorgan, eriti aga riigikaitse keskorganid (Kindralstaabid), kellel on ülesandeks olla valitsustele nõuandjaks riigikaitse põhi-küsimuste lahendamisel, oma ülesannete asjalikuks täitmiseks on sunnitud endale seadma küsimuse: Milline võiks olla sõjategevuse iseloom tulevikusõjas?

Mida enam ja mida õigemini sellel alal suudetakse ette näha, seda suuremad on tagatised, et puhkev sõda kedagi ei üllata ja seda enam on suudetud võtta tarvitusele vajalikke vastuabinõusid.

Kuid on ilmne, et pole kerge olla prohvete sellel alal. Ta on eriti raske iga väikeriigi oludes, sest ei oma ju väikeriik küllaldaselt määralt ainelisi võimalusi sammuda kaasa tehnika imekiire arenemisega, mis alatasa esile toob uusi relvi, uusi võimalusi. Väikeriigil sageli puuduvad võimalused muretseda moodsaid relvi, mis suurriikide sõjavägedes juba aastaid tarvitusel ja millede võimete kohta seal sageli omatakse täieline pilt. Väikeriigid harva jõuavad seisukorda, et ise mõne sõjatehnilise uuendusega või täiendusega sammuda esirinnas või ise toimetada suureulatuslikke

Konstantin Päts

*Vabariigi uue põhiseaduse järele esimene Peaminister Riigivanema kohustes
ühtlasi Kaitsevõjude Kõrgeim Juht.*

katseid, mis aitaksid dešifreerida tulevikusõja pilte.

Analüüsid üksikuid elemente, mis olulised tulevikusõja iseloomu äramääramisel, tähelepanelikult jälgides sõjatehnika arenemist ning uurides sõjalise mõtte evolutsiooni — siiski ilmnevad mõningad alused, millele toetudes avaneb võimalus saada teatava, kuigi vahest umbkaudse pildi tulevikusõja iseloomust.

1. Sõjavägede iseloom tulevikusõjas.

Tulevikusõja iseloom ja tema puhkemise viisid on tihedas sõltuvuses sõjaväe organisatsioonilistest vormidest ja tema relvastusest. Meid huvitavad seepärast kõigepealt need tendentsid, mis tulevad ilmsiks

eriti suurriikides — sõjavägedele organisatsiooniliste vormide andmise ja nende relvastamise alal.

Sõjavägede uute organisatsiooniliste vormide otsimisele on sundinud riike kõigepealt Maailmasõja kogemused. Juba Maailmasõja esimesed operatsioonid näitasid, et ennemaailmasõjaaegne sõjaväevarustuse vajaduste arvestus oli rajatud valedele alustele. Vaatamata rahuajal kogutud suurtele sõjaväevarustuse tagavaradele, tuli neist puudus juba sõja esimestel kuudel ja paljud kogutud tagavaradest juba sõja alguseks osutusid vananenuiks. Seda vananemise protsessi praegusel tehnika kiirel arenemisjärgul seda enam tuleb arvestada.

Seepärast ükski riik, nii rikas kui ta ka pole, ei suudaks praegusel ajal hoida ladudes moodsat relvastust terve oma mobiliseeritava sõjaväe jaoks. Moodsate relvadega varustatakse ainult rahuaegne sõjavägi. Samal ajal aga riigi tööstus korraldatakse nii, et ta sõja puhkedes või isegi sõjaohu perioodil, olemasolevate relvade prototüüpide alusel võiks alata massilist sõjaväe varustuse valmistamist mobiliseeritava massilise armee jaoks. Puudub aga mõnel riigil oma tööstus, siis peavad sõja puhkemisel tekkivaid vajadusi katma ostud välismailt.

Nii tööstusettevõtete ümberkorraldamine sõjatööstuseks kui ka ostud välismailt võtavad aega. Seepärast riik juba rahuajal peab hoidma ladudes seesugused sõjatagavarad, mis võimaldavad tarviduse katmise aja vahemikul sõja puhkemisest kuni tellimiste päralejõudmiseni välismailt või seni, kuni oma tööstus suudab vajalikku produtseerida.

Selle põhimõtte kohaselt ja selles suunas kõik suurriigid arendavad praegu ettevalmistusi sõjaks.

See on ühtlasi kindlaks sümptomiks sellele, et sõjaväed tulevikusõjas arvult ei kujuta endast mitte ainult väikesi, u. rahuaegses suuruses sõjavägesid, vaid et tulevikusõda, nagu Maailmasõdagi, kujuneb r a h v a s õ j a k s.

Ei ole ka psühholoogiliselt mõeldav, et mõni riik jätaks oma saatuse otsustamise väikesearvulisele sõjaväele, ilma et mängu panna seda, mida on hakatud nimetama rahva sõjaliseks potentsiks ja milline mõiste haarab endasse kõiki neid tegureid ja momente riigi elus, mis kuidagi otseselt või kaudselt mõjutavad sõjalist tegevust, nagu rahva üldarv, riigi tööstuse võimsus, riigi rahaline seisukord, rahva moraalne tugevus jne. jne.

Seepärast ka suurimad „väikeste, tehniliselt hästi varustatud sõjavägede“ pooldajad Fuller ja Seeckt peaaegu üksmeelselt väljendavad vaateid, et neilt propageeritavatele väikestele sõjavägedele lisaks sõja puhkedes kohe asutaks vormeerima II järgu armeed — n.n. okupatsioonarmeed või „Volksaufgeboti“.

Rahuajal olemasoleva katterarmee ülesanne — kui tarvitada prantslaste terminoloogiat — on katta seda üldist rahva mobilisatsiooni — rahvaväe loomist, või teotsedes katterperioodil aktiivselt, segi paisata vastase mobilisatsioon.

Seega väikeste sõjavägede teooria üldiselt on maksev vaid sõja algperioodi kohta.

Seejuures aga ühtlasi on tõsiasi, et just selle armee esimese ešeloni väärtusest suu-

rel, isegi väga suurel määral oneline terve järgneva sõja saatuse.

Sest seal, kus pole rahuajal hästi ettevalmistatud sõjaväge ja relvastust, ei saa ka juttu olla sellest, et rahva või riigi sõjaline potents üldse saaks end maksma panna. Improviseerimine sel alal ei osutu enam võimalikuks. Enam kui kunagi varem just tulevikusõda on bilanss rahuaegsest sõjalise ettevalmistuse intensiivsusest ja hoolisusest.

Ei aita midagi riigi kõrge sõjaline potents, kui teine madalama üldpotentsiga riik on end hoolikamalt esimesest ette valmistanud tulevikusõjaks. Mis määral üks või teine riikidest hoiab alal katterarmeed, see oneline täiesti tema sõjageograafilisest ja sõjapolitilisest olukorrast.

Üks riikidest, arvesse võttes oma seisukorda, võib endale lubada ainult kaadrite ja spetsialistide alalhoidmist rahuajal, kui tal arvestuste järgi jätkub küllalt aega selleks, et nende kaadrite täienduseks vajalikku meeskonda sisse kutsuda ja õpetada alles sõjaohu perioodil, kuna teine riikidest, arvestades oma geograafilist asendit ja sõjalist potentsi, peab hoidma alal nii kaadri kui meeskonna.

Üldiselt aga nende katterarmeede organisatsioon suurriikides, nagu meie tähele võime panna, areneb suunas, mis teeks neist väga kiiresti liikuva, tehniliselt hästi varustatud ja suure tule- ja löögijõuga massi, mis toetatud väga tugeva lennuväe poolt. Sel põhimõttel arendas oma katterarmee organisatsiooni juba ammu Inglismaa, siis ka N. Vene hakkas arendama seda põhimõtet ja on selles võibolla viimasel ajal isegi ületanud Inglismaa.

Prantsusmaa, kes seni konservatiivselt püüdis kinni pidada endistest organisatsioonilistest vormidest, on oma vaateid viimase aasta-poolteise kestel põhjalikult muutnud ning tema katterarmee suurejooneline reorganiseerimine liikuvaks muutmise suunas on praegu käimas.

Kuid see motoriseerimine ja mehhaniseerimine, olgugi et vaid katterarmee, on kallis lõbu.

Mitte huvita pole seejuures teatavate suurriikide sõjaliste autoriteetide vaated väikeriikide sõjaliste jõudude organisatsiooniliste vormide kohta. Nii tuntud Inglise sõjakirjanik ja praegune impeeriumi kindralstaabi ülem kindral Fuller artiklis „Sõja mehhaniseerimine“ — tähendab selle kohta:

„Rahvad, kes ei oma küllalt tugevat tööstust, või kes on vaesed selleks, et hoida

Vabariigi valitsuse pidulik koosolek 24. jaanuari ööl uue põhiseaduse maksma-
hakkamise momendil.

Ülal vasakult: Kaitseminister kindralmajor P. Lill, sisekaitse ülem kindralmajor G. Jonson, teedeminister O. Sternbeck, välisminister Seljamaa, riigikontrolör Soonberg, riigisekretär Terras, haridus-sotsiaalminister Kann, põllutöominister Talts, majandusminister Selter, riigivanem K. Päts, sise-kohtuminister Müller.

All: Riigivanem K. Päts kirjutab alla põhiseaduse maksmahakkamise aktile.

alal mehhaniseeritud armeed, hoiavad alal oma maaväed miilitsa näol, ja kõik summad, mida nad võivad kasutada oma piiride kaitseks, kasutavad tõenäolikkult kindlustustöödeks ja lennuväe peale. Seejuures nende õhujõud, oletades, et nad suudavad libiseda ära vastase õhu- ja merejõudude löökide alt, on väärtuslikuks täienduseks nende suurriikide lennuvägedele, kes neile appi tulevad.

Samad kaalutlused on maksvad väikeste mereriikide ja allveelaevade kohta merekaitsel.“

See on muidugi vaade omaette. Kuivõrd ta alati ja igas olukorras on kasutatav — see on eriküsimus ja vajaks omaette pikeemat analüüsi. Viimane ei kuulu aga käesoleva artikli raamidesse.

Kokku võttes tulevikusõja sõjavägede iseloomu kohta võiksime öelda:

— Tulevikusõda, nagu Maailmasõdagi, kujuneb rahvasõjaks, peetud suurte sõjavägedega, millede tegevusse astumist katavad tehniliselt hästi varustatud väikesed rahuaegsed armeed — kattermeed — ja tugev lennuvägi.

2. Tulevikusõja puhkemise juriidiline ja sõjatehniline külg.

Teine tegur, millest on sõltuv tulevikusõja esimeste kokkupõrgete iseloom, on sõja puhkemise juriidiline ja sõjatehniline külg.

Mis puutub sõjapuhkemise juriidilist külge, siis teame, et keskajast alates, peamiselt kiriku mõjul, kujunes rida tavandeid, mis 19. ja 20. sajandi kestel kodifitseeritud kollektiiv-lepinguisse.

Need seni maksvad lepingud ja sõjaõiguse normid praegu elavad üle hävitavat kriisi.

Avalikult deklareeritakse, et maksvad õigused pole enam kokkukõlas nüüdisaegse relvastusega ja tehnika arenemisega, ja sõjapidamise reglementeerimine osutub juba seetõttu peaaegu võimatuks, et iga riik võitleb oma olemasolu ja eluliste huvide pärast, omab õiguse võtta tarvitusele kõik abinõud eesmärgi saavutamiseks ja võiduks.

Tegelikult meie näemegi, et peaaegu kõik Rahvasteliidus ja desarmeerimiskonverentsil tehtud ettepanekud, mis olid sihitud gaasi- ja õhusõja reglementeerimisele, pole seni leidnud vastuvõtmist.

Inglise parlamendis Inglise peaminister oli sunnitud avalikult deklareerima, et seni kui teised riigid pole loobunud gaasisõja-

pidamise põhimõttest, ei saa ka Inglismaa loobuda katsete tegemisest ja uurimisest mürkgaaside alal rahuajal.

Täiesti vananenuks ja moest läinuks näib olevat kujunenud ka seni rahvusvahelises elus tuntud „sõjakuulutamise akt“. Lähem minevik näitas, et Aasias sõda võis kesta, kuid ilma avaliku sõjakuulutamiseta.

Kokku võttes ja hinnates sõjapuhkemist juriidilisest seisukohast, võime konstateerida, et sellel alal võivad aset leida igasugused üllatused. Endiste maksvate normidega ei loe end keegi enam seotuks.

See kõik annab põhjust kujutada sõjakirjanikele tulevikusõja puhkemist täiesti ootamatult.

Nii Ludendorff brošüüris „Maailmasõja õhust“ kirjeldab seda momenti järgmiselt: „Õhu- ja meresõda algavad juba ööl enne esimest mobilisatsioonipäeva... Esimesest tunnist peale vaenulik tegevus algab ääretu ägedusega.“

Ja Schwarte: „Sõja oote- ja vägede koondamiseaeg, nagu meie seda nägime 1914. a. sõjakuulutamise ja esimeste piirilahingute näol, langeb ära. Nüüdisaja sõjavägede motoriseeritud üksused on iga hetk lõõgivalmis. Õhujõudude ja tankiüksuste mobilisatsioon nõuab vaid tunde. Et kasutada ära ootamatuse momenti, hüljatakse lihtsalt mineviku kombeid. Õhupommide lõhkemised ja tankide ragin on homsepäeva sõjakuulutajaiks.“

Veidi tagasihoidlikum, eriti küsimuses, mis puutub lennuväge, on Fuller. Ta on arvamusel, et rahvusvaheline moraalne mõju ja avalik arvamine siiski on seevõrra tugevad, et tulevikusõja agresseur, pealetungija, vastuabinõude kartusel, loobub suurte elukeskuste, eriti nende, kus viibivad võõrriikide diplomaatilised esindused, pommitamistest.

Kuid hiljem, kui sõda laieneb ja kisub kaasa ka teisi riike, kui kaovad erapooletud vaatlejad ja kohtumõistjad, elukeskused, ka tema arvates, vastuvaidlemata langevad pommituste alla.

Üheks teguriks veel, mida peab võtma arvesse tulevikusõja puhkemisel, on aeg, mida vajatakse rahuaaja tööstuselt sõjatööstusele üleminekuks. See ülemineku aeg harilikult on palju pikem, kui endale seda tavaliselt ette kujutatakse. Nii Ameerika ekspertide seletusest desarmeerimiskonverentsil selgub, et Ameerikal, tugeval tööstusriigil, Maailmasõjas on läinud aega 12 kuni 20 kuud selleks, et sisse seada, või õigemini, üle minna sõjatööstusele. Sama eksperdi aruandest selgub, et Ameerikas sõja

Kv. am. H. Tomsoni mälestuseks.

Vabadussõja ajal ilmetas eriti nooruslikkus Eesti kaitseväe juhtivat koosseisu — noor oli ülemjuhataja ning tema staap, noored olid rinnete ja üksuste juhid ja nende staapide koosseis, noored olid juhid lahingväljadel.

Vabadussõda paistab olevat nii lähedal nagu eilne päev, ent ikka tihedamaks ja tihedamaks lähevad tema tegelaste lahkumise juhud elu näitelavalt, mis tunnistab, et on juba palju päevi vajunud ajamerde...

Neil päevil saatsime ära kaitseväe sideülema kv. am. Hans Tomsoni, ning ühes temaga osakese Eesti ajaloo nooruslikkust, kangelaslikust ajajärgust. Ta sündis, kasvas, õppis ja algas oma elukäiku samaselt, nagu mitu meie haritlaste-põlve, talutares ja sealt visalt edasi püüdes, toetudes oma enese võimetele. Rajades oma eluteed, jäidi palavaks eestlaseks, kuigi valitud elutee võis viia võõrsile, kaugele kodumaast... Siis tegi Maailmasõda järsu lõpu inimeste rahulikule elule.

H. Tomson mobiliseeriti postiametnikuna ja saadeti rindele kohe Maailmasõja alguses. Peagi tulid saatuslikud päevad Ida-Preisimaal. Siin oli juhus, mis avaldas eredalt H. Tomsoni võimeid side korraldamisel: ta lõi traatühenduse kotti langenud väeosadega kaugele tagala linnade kaudu. See tõstis seni tundmatu sõjaväe postiametniku kõrge ülemuse nägemispiirkonda. Kuid saatus ei soodustanud tema järsku tõusu — ta langes sakslaste kätte vangi ja asetati koonduslaagrisse. Ega ta sealgi ei langenud meelest. Ta hakkas õhutama kaaslasi vangistuse aja kasulikule tarvitamisele, korraldas rea kursusi, eriti keelte õppimiseks, kus õppejõududeks olid liitlaste ohvitserid — sõjavangid. Seal ta ise õppis ära ingliskeele.

Pääsedes sõjavangist kodumaale, ta ilmus jalamaid kodukaitsjate ridadesse ning määrati sõjaväeside korraldajaks. See ülesanne ei olnud kergem, kui muudki ülesanded tollel ajal. Ükskord, kui ilmub Vabadussõja ajalugu, leiab ka see osa õiglase hinnangu. Vabadussõja lõpul hinnati seda Vabadusristiga teenete eest.

Kv. am. H. Tomson †

Edasi järgnes kaitseväeside korrastamine rahuajal. H. Tomson andus sellele tööle kogu oma visadusega. Ta ei taganenud sellest, mida pidas õigeks ja tarviliseks. Seda teavad kõik, kellel on olnud kokkupuutumist temaga teenistuse ajal. Tal oli küllaldaselt selget arusaamist kaitseväe vajadustest ja tänu temale on meie kaitseväe side hea ja kõiki elulisi nõudeid rahuldav.

Valides oma elukutse H. Tomson ei unistanud ei vägitegudest ega suurest karjäärist. Ent ometi oli saatuse otsus teine ja tema nimi jääb Eesti ajalukku kui Eesti sõjavägede sideülema nimi Vabadussõja ajal ning ka riigi ülesehitamise aastail rahu ajal.

kestel alatud suurtükkide ehitamine sõja lõpuks suutis anda rindele vaid 4 suurtükki.

Need tegurid on tekitanud uue terminoloogia tulevikusõja puhkemise viisile, n.n. terminisõja, guerre á echeance, nagu seda nimetab kindral Debeney, mis seisab selles, et teatud riik, olles otsustanud sõjaga taotleda oma poliitilisi eesmärke, algab ettevalmistust sõjaks oma tööstuses juba varakult ja salaja — eesmärgiga, olla valmis sõjaks teatavaks, varem ettemääratud ajaks.

(Kui sellest seisukohast vaadelda mõnedelt riikidelt arendatavat tegevust, siis võiks öelda, et mingi „termin“ sõjaks on juba kindlaks määratud.)

3. Sõjategevuse iseloom.

Milleks, lähtudes eelpool toodud sõjaväe organisatsiooni ja relvastuse ning sõjapuhkemise viisidest, võib kujuneda tulevikusõja esimeste päevade operatsiooni iseloom?

Esiteks üldine ja teiseks, kuidas selles üldpildis kujuneb üksikute väeliikide tegevus?

Üldiselt:

Schwarte pakub selle kohta järgmise pildi: „Üle riigipiiri murdvail tankide salakatel ja lennuväel seisab silmi ees kõigepealt kolm eesmärki: vastase koondus-

vedude segamine, vastase sõjatööstuse hävitamine, rahva moraalse ja vastupanujõu kõigutamine.

Hirmunud ettekujutus maalib endale suurejoonelise hävitamise pilte: sajad lennukid ilmuvad linnade kohale ja pilluvad lõhke-, süüte- ja gaasipomme. Terved linna- ja vabrikukvartaalid varisevad mürisedes kokku, leegimered muudavad nad varemeteks.

Hirmunult kuhjuvad kaitsetotsivad rahvamassid keldritesse ja peidikutesse, kuid ka sinna tungivad gaasilained. Uus või juba tuntud, kuid oma mõjult mitmekordselt suurendatud mürkaine läbibistab gaasikurnad, sunnib gaasimaske maha kiskuma ning neutraliseerib sellega ettevalmistatud gaasikaitse. Igasugune liikumine on paratuseeritud: raudteejaamad on suitsevad ahervared, jõuamad ja sidekeskused on segipaisatud traadi- ja terashunnikud, sillad ja viaduktid on purustatud ja kasutamiskõlbmatud.

Ametiasutused on omas tegevuses paratuseeritud, toiduainete juurdevedu maalt linna ei teostu, arstline abiandmine on takistatud, surnud lamavad matmatult varemete all ja mahajäetud majades, ning mürgitavad õhu. Nälg, haigused ja taudid levivad. Ahastus haarab rahva.

Sõjaväe koondamisvedusid ei suudeta läbi viia. Ešelonid raudteede purustamise tõttu ei jõua sihtjaamadesse. Aerodroomid, laskemoonalaod, sõjatööstused — kõik üksteise järgi langevad lennupommide ohvriks. Ükski juhi käsk ei jõua vägedeni.

Et segadust viia haripunktini, selleks vastase tankide salgad ründavad niigi juba segadusse sattunuid väeosi ning kuulipildujate ja suurtükkide tulega niidavad nende ridu.

Ilma et oleks jõutud avaldada visa vastupanu, rääkimata vastupealetungist, tuleb alla vanduda ning triumfeerija võitja tingimused vastuvaidlemata vastu võtta.

Kuid Schwarte jätkab: „Õnneks, lähemal vaatlemisel, kahvatuvad need nii vereüllased värvid. Seesuguse ääretu hävituse pildid, nagu seda armastavad serveerida tulevikuroomaanide autorid lugejale, on mõeldavad ainult ühe tehniliselt ajakõrgusel seisva riigi sõjas täiesti kaitsetu vastase vastu, nagu seda on tänane Saksamaa.

Iga oma relvastuses piiramata riik suudab end seesuguse ootamatuse vastu kaitsta.“

Kuigi Schwarte ütelusel ei puudu propaganda maik, on selles siiski palju tõtt,

mitte seevõrra, võibolla Saksamaa kohta, kuivõrra seesuguste riikide kohta, mis oma riigikaitsele ei pane küllaldast rõhku.

On selge, et vähemgi ettevalmistus sõjaks ja vastuabinõude tarvitusele võtmine otsekohe kainestavad eelpool toodud pilti.

Tagasihoidlikumalt ja kainemalt kujutab tulevikusõja iseloomu Saksamaa kindral v. Metzsch ühes artiklis: „Sõja arenemise tendentsid“.

Ta kirjutab: „Näib siiski olevat nii, et tulevikusõja iseloom suurel määral sarnaneb Maailmasõja lõpufaasi iseloomule, kuigi selle vahega, et kõikidel relvaldel on hulga suurem tegevusraadius ja ulatus, kui see oli Maailmasõja lõpul. Laskekaugused on suuremad, lennukid tõusevad kõrgemale ja omavad tunduvalt suuremad tegevusraadiused, rännakteekonnad on suuremad, vägede ümberpaigutamise kiirus suurem, laskemoona mõju suurem. Teadete kogumine töötab palju täiuslikumate meetodite järele, keemiline relv on mõjuvam. Lõpuks propaganda saab olema palju paremini organiseeritud, nii et tema mõju neutraliseerimine osutub äärmiselt raskeks.

Kuid kõigele sellele vaatamata ühe rahva sõjalised võimed ei ilmne siiski mitte sõja esimestel päevadel, vaid tõusevad oma haripunktini alles sõjategevuse arenedes, olles tihedas sõltuvuses rahuaegsest organiseerimisest, sõjalise seadusandluse ja põhi-seadusliku korra loomise alal tehtud ettevalmistustööst.“

Missugust arenemise tendentsi selles üldpildis avaldab üksikute väeliikide ja võitlusvahendite tegevus?

L e n n u v ä g i.

Lennuväe kasutamise kohta selles ulatuses ja määral, milleks ta on kujunenud välja praegu, Maailmasõjast kogemusi ei omata.

On selge, et praegust lennuväge maailmasõjaaegsega võrrelda ei saa. Maailmasõja ajal oli ta vaid teiste väeliikide abirelvaks. Väljakujunedes positsioonisõja oludes, sündis ka tema kasutamine selle sõjapidamise viisi iseäralduste kohaselt. Ainult sõja lõpul näeme kujunevat lennuväe suuremaid iseseisvaid operatsioone. Nii näiteks prantslaste massilised õhurünnakud Fere en Tardenois juures juulis 1918.

Siiski ei olnud see lennuvägi, kes otsustas tol korral — vähemalt taktikaliselt — Maailmasõja võitja.

Kaaludes praegust armeede operatsioo-

nivõimet pealetungi ja kaitse seisukohast, peame märkima, et ka praeguse — muidugi sõdivate poolte võrdse — relvastuse juures, kaitse on jäänud tugevamaks sõjapidamise vormiks.

Sellest seisukohast lähtudes äsja Prantsuse Õhujõudude peainspektori abiks nimetatud kindral Armengaud oma töös „La puissance offensive de l'instrument de guerre de demain“, seab küsimuse, kas praegusaja lennukid ei või seevõrra otsustavalt mõjutada asja käiku, et teeks pealetungi siiski sõjategevuse tugevamaks vormiks.

Seejuures ta puudutab rida huvitavaid küsimusi, mis iseloomustavad moodsa lennukite tegevusviise ja tõenäolikke resultate.

Need vaated kui kõrgel kohal seisva isiku omad, kellel suured kogemused oma erialal, ei tohiks olla huvita lennukite tuleviku tegevuse iseloomu kindlaksmääramisel.

Kindral Armengaud kõigepealt arvab, et luurealal tulevikusõja lennukid (jutt on muidugi alati umbes võrdsetest vastastest) annab umbes samu tagajärgi kui 1914. a. primitiivne lennuk. Viimane asjaolu on tingitud maapealse õhukaitse efektiivsemaks muutumisest kui ka uute taktikaliste tegevusviiside tervitusele võtmisest.

Üldse kaitsele asunud vastase kohta lennukite teated saavad olema vähemad, kui pealetungija kohta. See ilmnes ka juba Maailmasõjas, kus näiteks liitlaste lennukid ei läinud korda märtsis 1917. kindlaks teha sakslaste suurt taandumist Siegfried positsioonile.

Samuti pealetungija ei suuda absoluutselt takistada kaitsele asunud poole lennukite tegevust. Kaitsejal peaaegu alati läheb korda saada andmeid pealetungi ettevalmistuste kohta.

Kindral Armengaud on arvamisel, et koos tugevate mot. meh. osadega, mis on võimelised murdma sõja alul vastase kattesüsteemi, lennukid, mis takistab vastase operatiivseid liikumisi ja vägede koondamist, loob aluse ootamatuse saavutamiseks ka operatiivses ulatuses.

Armengaud arvab, et õhupommitused võivad segada raudtee transpordet „otsustaval viisil“.

Madalataakidega on purustatavad nii üksikud tähtsad punktid kui rongidki.

Õhukaitse koondamise ajajärgul ei anna tagajärgi: tema on laialipillatud, õhuataakid aga võivad teostuda koondatult. Isegi

järelevõdu lennukid võivad otsustavalt segada.

Seeja kokkuvõttes Armengaud jõuab otsusele, et kaitse operatiivsete liikumiste segipaiskamisega lennukid võivad luua olukorra, kus pealetungija saavutab suuri paremusi. Seejuures on muidugi esimeseks eeltingimuseks, et pealetungija kõigepealt oleks saavutanud õhuülekaalu.

Edasi Armengaud konstateerib, et praeguse lennukite ehitamise, seisu ja ka lähema tuleviku arenemise tendentsi arvesse võttes, pommipildujad lennukid on ülekaalus hävitajaist. See pommipildujate ülekaal on tingitud mitmest asjaolust. Kõigepealt kaitse lennukid ei ole suuteline kaitsma õhku (olema õhus) permanentsest. Seeja kaitse on oma vastuabinõudega ikka ja alati pealetungijast taga. Pealegi vastase lähenemise õigeaegne kindlakstegemine pole mitte kerge asi, eriti aga territooriumi väikese sügavuse ja praeguse lennukiiruse juures.

Umbes sama teemat käsitav Saksa kindral Haefter toob näite nende Saksa hävituslennukite eskadrillide tegevusest, mis Maailmasõjas olid määratud Mannheimi ja Ludvigshafeni kaitseks. See näide samuti tõestab kindral Armengaud'ilt väljendatud väidet õhuataakide ärahoidmise raskuse kohta. Need eskadrillid umbes ühe aasta kestel — 30. juunist 1917. a. kuni 21. oktoobrini 1918. a. — tõusid õhku 54 korda; nendest kordadest 16 korda üheaegselt 65 lennukiga, ilma et vastase õhuataakid üldse oleksid aset leidnud. 31 korda kogusummas 172 lennukiga, ilma et neil oleks läinud korda kohata vastase lennukid, mis siiski sooritasid õhuataake. Ainult 7-el korral läks neil korda 63 lennukiga sundida vastase pommitajaid lahingusse ja neist sel puhul hävitada kaheksa. Ja ainult 1 kord jõudis eskadrill lennata pommitajaile vastu ja takistada pommide pildumist Mannheimile.

Seejuures peab nüüdisaja pommitajate juures veel arvestama seda, et nad on suutelised tõusma palju kõrgemale ja, olles varustatud mootorihäälse sumbutajatega, võivad läheneda märgile varjatult ja takistamatult ning pikeerides pommitada.

Pealegi aeronavigatsioon on praegusel ajal seevõrra arenenud, et võimaldab pommitajail teostada peaaegu iga ilmastikuga. Hävitajad aga neil kordadel on oma tegevuses täiesti paralüüeeritud.

Ka on pommitaja oma relvastuselt seevõrra tugevaks kujunenud, et tema atakeerimine hävitajalt, eriti kui pommitajad len-

davad rivis, on täiesti lootusetu ettevõtte. Ainult pärast seda, kui maapealne õhukaitse suurtükivägi on pommitajate eskadrillid segi paisanud, on mõeldav rünnak hävitajatega.

Kokkuvõttes Armengaud jõuab otsusele, et moodne lennukivägi pole mitte kaitserelv, vaid on pealetungirelv.

Lõpuks meid huvitab veel üks küsimus lennukiväe alal: kas moodne lennukivägi üksi tulevikusõjas võib saavutada otsustava edu või mitte?

On tõsiasi, et lennukiväe purustamise mõju on praegu sadandeid kordi suurem, kui ta oli Maailmasõjas. Kuid kas jõuab kõigi selle juures lennukivägi siiski teetseda kõigepealt otsustava eduga vastase õhujõudude vastu?

Otsustavad õhulahingud suures masstaabis näivad olevat vähe tõenäolised. Siin üks pooltest võib saavutada vaid peamiselt moraalse ülekaalu.

Enam tulu aga kahtlemata annavad vastase õhujõudude maapealsete baaside ataagid, mis pärast enam-vähem võrdsete õhujõudude juures on tõenäoline, et pealetungija esimesed õhuataagid suunatakse just nende baaside vastu. Kuid ajutistele baasidele asumine võib siingi edu tunduvalt vähendada.

Õ h u j õ u d u d e t e g e v u s m a a v ä e v a s t u.

leiab aset loomulikult vaid seal, kus on maaväe suuremad kogumiskohad. Rünna- ta ja pommitada hajutatuid maaväe formatsioone — see annab vaid väheseid tagajärgi.

Õ h u j õ u d u d e t e g e v u s t a g a m a a v a s t u.

Juba möödunud sõja kogemustel peab oletama, et kohe sõja esimesest momendist peale leiavad aset mõlema sõdiva riigi suurte linnade, teedesõlmede, tööstuskeskuste ja valitsuskeskuste pommitamised.

Nii Pierre Faure raamatus „Vers un nouveau Charleroi's“ avalikult soovib pommitada kohe sõja puhkedes ühe ööga 20 saksa linna. See ähvardus tema arvates olevat parim abinõu rahu säilitamiseks.

Seda tegevuse faasi — tagamaa pommitamist — kahtlemata iseloomustab kabuhirm ja koledused. Kõik moraali põhimõtted ja enese üle valitsemine varisevad kokku.

Kuid on ka teine võimalus — et läheb korda puhkevat kabuhirmu ja korralagedust lokaliseerida. Sel juhul algab sõja

teine faas, kus algab võitlus kõigi olemasolevate abinõudega ja kus võitlus võib areneda pikaajaliseks.

Vastandina Prantsuse kindralstaabi arvamisele, et õhuataakidega vastase tagalale ei saavutata otsustavat edu, eriti siis, kui õhukaitse on korraldatud hästi, arvab Armengaud, et see siiski on saavutatav.

Ta kirjutab selle kohta sõna-sõnalt:

„Muidugi ei ole invasioon õhuteed kaudu mitte nii otsustav kui maad mööda, sest see on ainult lühikese kestvusega. Siiski on koondatud õhuataagid suutelised sünnitama koledat hävitustööd. Tuleb igal juhul seda arvestada, et nende õhupommituste mõju kujuneb rünnatavale riigile peagi ülejõu käivaks nii materjalselt kui moraalselt. Tuleb arvestada, et seesuguse sõjapidamisviisiga, kui ta on hästi ettevalmistatud, on võimalik lühikese ajaga saavutada sõja otsustamist.“

Muidugi peab tähendama, et seesuguste massiliste pommituste efekt suurel määral oleneb sellest, kuivõrra kõik vastaspoole elulise tähtsusega asutused on asetatud tsentraliseeritult.

Maailmasõja, kui ka rahuajal peetud manöövrite kogemustel võib nentida kui tõsiasja, et parimigi õhukaitse ei suuda olla absoluutselt efektiivne õhupommituste vastu. Küll aga võib õhupommituste efektiivsust väga ja väga suurel määral vähendada, hajutades kõik riigi elulised tsentrid, nähes ette n.n. „sõjaaegsed ümberpaigutused“.

Neist ja teistest teguritest on tekkinud arvamus, et õhupommitused tagalale siiski ei oma otsustavat mõju sõjatulemustele.

Seesugusele arvamisele on näiteks jõudnud rootsi major Bratt, kes kuidagi ei taha oletada, et õhuataagid üksi suudaksid murda vastase vastupanu.

Samal arvamisel on inglise major Lefebure, mitmed saksa autorid ja itaalia kindral Bono.

Lõpuliku õhupommituste resultaadi määrajaks teguriks näib jäävat siiski rahva moraalne vastupanujõud, mis vajab ettevalmistamist pikkadel rahuaastatel ja need ettevalmistused, milliseid on suudetud teha rahuajal õhupommituste efektide vähendamiseks.

K e e m i l i n e r e l v.

Ilma, et peatuda selle relva evolutsiooni tehnilise külje juures, vaatleme lühidalt arvamisi küsimuse kohta, kas ta leiab kasutamist tulevikusõjas või mitte.

Nagu eelpool juba oli tähendatud, pole seni leitud kokkulepet rahvusvahelisel põlul selle relva keelu kohta tulevikusõjas. Tähendab, võib öelda täie kindlusega, et ta leiab kasutamist tulevikusõjas. Ta on ühtlasi suureks sõjalise potentsi teguriks, eriti siis, kui võetakse tarvitusele uued mürkained, milledega saavutatakse täieline ootamatus. Üldiselt ollakse arvamisel, et seni keemiasõja alal on astunud vaid esimesed sammud. Nende arendamine seisab alles ees. Sellekohased uurimused on praegu käimas peaaegu kõigis suurriikides. Valitseb arvamine, et praegu on juba leiutatud mürkained, millede vastu puuduvad seni kaitseabinõud. Seoses lennuväe pommitustega võivad need avaldada tulevikusõjale otsustava mõju. Sageli isegi on arvatud, et nende tarvitusele võtmise võimalus ainuüksi on teguriks, mis sunnib vältima sõjalisi konflikte tulevikus.

B a k t e o r o l o o g i a r e l v .

Seda relva senistes sõdades pole tarvitatud. Kuid ei ole põhjust oletada, et seda tulevikus ei tehta. Siiski on endale raske ette kujutada, mis efekti ta võib anda ja milleks välja kujuneda. Teadusel on küll teada, kuidas tekivad spontaansed taudid, kuidas nende vastu võidelda ja kuidas neist jagu saada. Kuid ei omata mingit kogemust kunstlikult esile kutsutud taudi kohta. Et neid taude kunstlikult saab esile kutsuda, selles pole kahtlust. Kuid kuidas tarvitada seda relva nii, et ta samal ajal ei muutuks ka ohtlikuks endale — see on küsimus, millele seni veel vastust ei omata. Kuid nii ebakindlaid vorme kui see võitlusvahend ka ei oma, ta tarvitusele võtmine on siiski võimalik ja meie ei talitaks öieti, kui teda silmade vahele jätaksime.

Milliseid tulemusi võiks anda tulevikusõjas elektri kasutamine sõjalisel otstarbel, selle kohta tänapäev veel ei omata selget ettekujutust. Üks aga on kindel, et tema sõjalisel otstarbel kord, kuigi mitte lähemas tulevikus — leiab kasutamist. Ja tema efekt oma ootamatuselt sel juhul võib olla sama suur või suuremgi, kui oli püssirohu leiutamisel.

M e r e s õ d a .

Meresõjas on veel praegu, nagu see oli maksev 1000 aasta eest ja Maailmasõjas — põhimõtte: meresõda paremal juhul võib lõppeda vastase ranniku blokaadiga, viia pikaldasele väljakurnamisele ja näljutamisele ning seega vastase pikaldasele allasu-

rumisele; kunagi ta ei saavuta aga kiiret sõja otsustamist.

Samuti peab arvestama seda, et lennuvägi tulevikusõjas suuresti mõjutab laevastiku tegevust. Meresõja strateegia põhimõtte, et laevastikke kaitsevad kindlustatud sadamad, ei ole enam maksev.

Ei või kujutada lennuväele paremat pommituste märki kui laevastik, mis ankrus oma baas-sadamas, ühes kõigi seal olevate töökodadega ja ladudega.

4. Maapealne tegevus ja mot. meh. üksuste osa selles tegevuses.

Eelpool selgus esimeste operatsioonide üldpilt ning nende vägede ja jõudude iseloom, mis algavad esimesi operatsioone. Seejuures peab märkima, et moodsate, kiiresti liikuvate mot. meh. kattermeede loomine ei ole jäänud mitte ainult teoreetiliseks targutuseks, vaid suurriigid on asunud seesuguste armeede vormeerimisele täie intensiivsusega. Selles suunas arendavad oma tegevust Inglismaa, Ameerika, N. Vene, Prantsusmaa ja ka Saksamaa. Nende mot. meh. vägede organisatsioonilised vormid samuti hakkavad omama kindlat kuju, olgu- gi et küsimus lõpulikul kujul on veel lahendamata.

Mot. meh. üksused või koondised tavaliselt haaravad endasse kas väiksemal või suuremal arvul tanke, tankette, soomusautosid, autodele asetatud jalaväge ja mehaanilise veoga suurtükiväge. Lisaks mot. meh. üksustele on nähtud ette tervete diviiside transporteerimine autodel. Kui võtta arvesse Maailmasõja kogemusi, siis seesugused transpordid on täiesti võimalikud. Seepärast võib konstateerida, et reaalsed alused selliste jõudude tegevusse astumiseks on olemas. Need üksused rahuajal hoitakse alal tugevate, peaaegu sajabrotsendiliste sõjaaegsete koosseisudega. Nad on seega mobilisatsiooni läbiviimise vajadusest täiesti vabad ja on suutelised väga kiiresti koonduma pealetungiks. Veel kiiremini saab seda teha mot. meh. osade tegevust toetav lennuvägi.

Nende mot. meh. üksuste ja koondiste tegevuse eesmärgiks on vastase kattesüsteemi purustamine, mobilisatsiooni ja koondamisvedude segamine (millise ülesande sügavamal tagamaal täidab lennuvägi, piiräärses rajoonis aga mot. meh. osad), platsdarmi loomine järeltulevatele, vähe- ma kiirusega liikuvatele vägedele ja rahva moraalse vastupanujõu murdmine.

Mida sügavamale nende mot. meh. üksuste löögid ulatuvad, seda suurem on nende edu ja seda suurem nende moraalne mõju elanikkonnale.

Manöövrid Inglismaal on tõestanud, et hästi organiseeritud mot. meh. üksused on suutelised eemalduma oma baasidest kuni 240 km-ni ilma raskuste tekkimiseta järele.

Peab arvestama, et see mot. meh. osade tegevus saab areneda vaid soodsal maastikul. Metsad, sood ja mäed on takistuseks mot. meh. osade tegevusele.

Mot. meh. osade lahingud oma põhiideelt ei ole läbimurdelahingud, vaid haaramismanöövrid. Nad sarnanevad Cannæ'le ja Tannenbergi'le.

Tekib küsimus, kas mot. meh. üksuste ja eriti nende koosseisu kuuluvate tankide tegevus tõesti on niisugune, et nad suudavad saavutada küllaldase efekti?

Mis puutub tanki, siis ei ole see mitte uus relv ja tema kohta omatakse küllaldaselt kogemusi juba Maailmasõjast. Peale sõda on ta oma võimetelt aga suuresti arenenud. Tema kasutamiseks ja seega ka arenemiseks üldiselt ilmnevad kaks tendentsi: n.n. prantslaste tendents, mis näeb ette tugeva soomusega, väikese kiirusega liikuvat tanki koostöökä jalaväega, ja n.n. anglo-sakside tendents, millise osalt omaks võtnud ka N. Vene, ja mis näeb ette nõrga soomusega, suure kiirusega tanke, millised oleksid võimalised iseseisvate operatsioonide läbiviimiseks, peamiselt haaramisteks ja teotsemiseks tagalas.

Juba Maailmasõjas tank näitas end kohutava relvana. Meil on teada sellest ajast üksikud episoodid, mis ilmekalt iseloomustavad tankide tegevuse efekti. Nii näiteks 24. aprillil 1918. a. 7 inglise tanki (21 mehelse meeskonnaga) hävitasid 3 saksa pataljoni, kes lahinguväljale jätsid 400 meest surnutena. Juulis 1918. a. Villers Cotte-rets juures tankide massiline kasutamine viis sakslaste rinde hävitavale läbimurdmisele, tekitades otsustava pöörde (vähemalt taktikaliselt) Maailmasõja arenemise käigus. Sama aasta 28. augustil 1 inglise tank hävitas 30 saksa kuulipildujapesa.

Tankide ilmumine kujutab endast seega tõsise revolutsiooni taktikas. Mitte asjata ei iseloomusta saksa kindral v. Zuehl tankide tegevuse mõju järgmiste sõnadega:

„Meid ei löönud mitte kindral Foch, vaid kindral Tank.“

Mida näitavad meile rahuaaja manööv-

rite kogemused moodsate tankide ja tankettide kasutamise alal?

Esirinnas katsete korraldamise alal mot. meh. osadega sammub praegu veel Inglismaa. Seal 1932. a. sügisel korraldatud manöövrid ilmekalt demonstreerivad moodsate mot. meh. osade tegevuse võimeid.*) Nende manöövrite üheks uurimusobjektiks oli mot. meh. brigaadi tegevus kaitsese asunud jalaväediviisi vastu. Mot. meh. brigaad koosnes 4-st tankide pataljonist, neist 1 pataljon kergeid ja 3 pataljoni mitmet tüüpi tanke. Brigaadis üldse umbes 200 tanki. Jalaväediviis koosnes 3-st jalaväebrigaadist- 1-st suurtükiväebrigaadist, 1-st mehaanilise veoga kergest patareist ja 1-st pi kompanist. Igal jalaväepataljonil oli 4 tankitõrje suurtükki. Diviisi suurtükivägi oli samuti nähtud ette tankitõrje võitluseks. Diviisi vastupanupositsiooni eelserva ees seal, kus võis oodata tankide tegevusse astumist, oli loodud 400 m sügav miiniväli.

Mot. meh. brigaadi pealetung algas 09.09 kell 0900. Pealetung oli suunatud diviisi asetuse vasaku tiiva pihta.

Kuna ilmastiku olud ei võimaldanud lennuväe luuret, siis luureks kasutati kergeid tankide rühma. Juba nende luuretankide tegevus näitas, et diviisis olemasolevatest tankitõrje relvadest ei jatku tankide tagasitõrjumiseks. Peale vastase vastupanupositsiooni eelserva kindlakstegemist üks segatüüpi tankidest koosnev pataljon ja luuretankid alustasid demonstratiivset lööki diviisi vasaku tiiva pihta. Tankid murdsid diviisi rinde läbi, kuid kandsid seejuures ise suuri kaotusi. Üks tankide kompanidest haaras jalaväediviisi vasakut tiiba, varsti järgnes temale teine kompani ning lõpuks kell 1230 üks tankide pataljon viis läbi sügava haarangu, ulatudes brigaadi staabini ja diviisi varudeni.

Kahe tunni kestel oli jalaväediviisi täiesti purustatud, staabid laialipaisatud, jalavägi demoraliseeritud ja tankitõrje relvad neutraliseeritud.

Ka mot. meh. brigaad oli kandnud suuri kaotusi. Tankide pataljonis, mis esimesena peale tungis, loeti 30% kaotusi. Õpuste arutusel toodi esile järgmised järeldused:

— Kaitsel oli puudunud küllaldane sügavus. Eriti kaitsja suurtükivägi oli liiga ette nihutatud. Keskmised tankid, väikese liikumiskiiruse tõttu, kandsid kõige suuremaid kaotusi. Neli tankitõrje relva pataljoni peale

*) Mil.-Wochenblatt nr. 48 — 1933. a. andmeil.

loeti väheseks. (Ameeriklased arvestavad efektiivseks tankitõrje kaitseks 6 tankitõrje relva 1-e rinde km peale. Fr.). Kerge suurtükivägi tankitõrje relvana ei omavat kuigi suurt väärtust. Kaitse asetsev väekoondis peab omama varus kiiresti liikuvaid tankitõrje suurtükke. Tankitõrje miinide kasutamine manööversõja olukorras on raskendatud. Inglise diviis praeguse relvastusega polevat võimeline võitlema moodsate võitlusvahenditega varustatud vastase vastu.

Inglane H. E. Graham, tankiüksuse juht Maailmastõjas, omas raamatus „The Battle of Dora“ pakub pildi sellest, kuidas ta kujutab endale moodsate tankide koondiste tegevust. Huvitava näitena selles esineb tankide brigaadi tegevus rännakul oleva jalaväe vastu: „Lennuvägi ja soomusautode luure toovad andmeid kahel rööbikiteel liikuvate vastase jõudude kohta. Selleks, et vähendada tankitõrje relvade tegevuse mõju, mot. meh. brigaadi ülem saadab ette kahe rännakolonni vahele 12 kerget tanketti demonstreerimise ülesandega. Samal ajal koondab ta oma tankide peamassi ühe kolonni välisele tiivale. Ajal, mil vastase tankitõrje suurtükivägi on tegevuses kolonnide vahel teotsevate tankidega, tankide peajõud ründavad ühte kolonnidest väliselt tiivalt. Kolonni osad satuvad segadusse ja püüavad end päästa ligidal olevates metsasaludes ja külades. Tankid neid seal jälgida ei saa. Kuid seal astub tegevusse tanke saatev motoriseeritud suurtükivägi. Olles piiratud tankidest ja pommitatud vastase suurtükiväest üksused näevad oma vastupanu asjatust ja annavad alla.“

Teisalgi näeme arenevat õppusi ja manöövreid, mis näitavad, et Inglismaal peetud manöövritest tehtud järeldustel ei puudu alused.

N. Venes mot. meh. üksuste ja koondiste kasutamiseviiside kohta on kujunenud välja kindlad vaated, mis osalt reglementeeritud, osalt aga väljenduvad sõjakirjanduses.

Nii näiteks Ammosov, omas raamatus „Taktika mot. meh. sojedeneni“ pakub kokkuvõtliku ja ülevaatliku pildi mot. meh. osade kasutamiseviisidest. Seal esiletoodud mõtted näitavad, et venelaste vaated seesuguste üksuste kasutamiseviiside kohta peaaegu milleski ei erine Lääne-Euroopas maksvaist vastavaist põhimõttest.

Ammosovi raamatus toodud väited sa-

muti suurel määral näivad baseeruvat õppuste ja manöövrite kogemusil.

*

Neist suurriikides peetud õppustest ja manöövritest võiksime kokkuvõtlikult teha järgmised järeldused mot. meh. üksuste tegevuse kohta:

— Anglo-sakside ja venelaste tõekspidamiste kohaselt tanketid ja kerged tankid pole relvad jalaväe tegevuse toetamiseks, teda saates ja vastase jalaväest läbimurdeks, vaid kiiresti liikuvad vahendid laiaulatuslikkude manöövrite (haaramiste) läbiviimiseks. Nende kiirus, neile loodud side ja seega juhtimise võimalused tagavad seesuguse kasutamise põhimõtte realiseerimist täiel määral. Haaramiste läbiviimiseks oma paenduvuse ja kiiruse tõttu on sobivamateks relvadeks tanketid. Mot. meh. üksused on täiesti suutelised teotsema iseseisvalt. Nende tegevuse põhimõte on — aktiivsus. Kauakestvalt nad võidetud maaala okupeerida ei suuda. Lühema aja vältel absoluutselt võimatu aga see ka ei ole.

Arvesse võttes mot. meh. üksuste liikumiskiirust olukorras, kus kokkupuutumine vastasega on võimalik või juba teostunud, mot. meh. üksuste päevateekonda lugeda 200—240 km, näib olevat liialdatud. 120—150 km-it aga siiski tuleb arvestada. Seejuures tuleb silmas pidades, et mitte materjalosa ja juurdevedu ei ole takistuseks seesuguse päevateekonna (200—240 km) sooritamisel, vaid aega võtab liikumisel luure, vastase vastupanu väärtuse kindlakstegemine ja rünnaku ettevalmistamine. Rünnak iseendast teotub kiiresti ja kiireks edasiliikumiseks peale rünnakut samuti pole takistust.

Niimoodi järk-järgult ja sügavusest kujunevad, kuigi vahest väiksemate jõududega korraldatud vastupanud, suunavad ka mot. meh. osi täpselt luurele, rünnaku ettevalmistamisele ja võivad seega mot. meh. üksuste tegevust märksa aeglustada.

Uue vastupanu korraldamine tagapool samade osadega, mida juba

kord ründasid mot. meh. osad, on mõeldav vaid eriti soodsail juhtudel (metsasel maastikul jne.).

- Tankettide ja tankide löögid ilma jalaväeta suurde sügavusse pole mõeldavad. Seepärast mot. meh. osade tegevuse aeglustamiseks omavad suure tähtsuse purustustööd, mis raskendavad autodele asetatud jalaväe kiiret edasiliikumist.
- Jalavägi, tegevuses mot. meh. osade vastu, peab kasutama väga hajutatud lahinguformatsioone, seesuguseid, mis ei paku tankidele ja tankettidele väärilisi märke. Need osad, milliseid ei atakeeri tankid, peavad teotsema aktiivselt, püüdes jõudavälja mot. meh. osadetagalasse, mis on nende üksuste õrnem koht.
- Mot. meh. osade suur liikumiskiirus sunnib jalaväge teostama luuret kaugemale, kui see sündis seni. Eriti lennuväe ja kergete osade luuret. Vastasel korral jalaväge võib tabada löök ootamata. Samad nõuded on ka maksivad lahtiste tiibade kaitse kohta.
- Suurtükiväe juurdeandmine tankitõrje võitluseks esijärgus teotsevatele osadele osutub möödapääsemata vajaduseks. Ka liikumis- või kaitsekorra sügavuses suurtükid peavad olema igal ajal valmis astuma tegevusse tankide vastu, sest viimaste löök võib neid tabada ootamata niihästi tiivalt kui ka seljatagant.
- Jalavägi, asetatud lahtisele maastikule, on tankidelt lihtsalt ülesõidatav. Seepärast temal tuleb kas või loobuda soodsatest tulealadest ja ot-

sida positsioone seal, kus tankide ja tankettide tegevus on takistatud (metsad, sood jne.).

*

On täiesti kindel, et massiline mot. meh. osade lahinguväljale ilmumine toob endaga kaasa suured muudatused teiste väeliikide tegevusviisides, sundides neid omama uusi lahinguformatsioone ja tegevusviise.

Samuti on ilmne, et mehhaniseerimine ja motoriseerimine ühtlasi kutsuvad esile vastuabinõud tankitõrje relvade ja fortifikatsiooni näol. Olgugi, et praegusel ajal tankitõrje relvad oma arenemises tankist on jäänud maha, näib siiski olevat tõenäoline, et lähem tulevik sellesse olukorda toob muudatuse.

Fortifikatsiooni alal piiridel juba praegu luuakse terved strateegilised tankitõrje zoonid. Tankidele soodsad pealetungisuunad suletakse, toetades lahtised tiivad läbipääsematutele takistustele. Need tõkkes ja takistused kõikidel kaalutlustel, kui just mitte ei ole suutelised üldse takistama tankide ja tankettide tegevust, siiski on võimelised nende tegevust väga suurel määral aeglustama.

Niimoodi ka maarindel sõda ei pruugi otsustuda kiirelt, nagu seda sageli oletatakse.

*

Ometi täiesti täppis pilt tulevikusõja iseloomust pole, nagu juba alul tähendatud, kerge. Kuid analüüsides, katsetest ja relvade arenemise jälgimisest teatavad põhijooned selguvad siiski. Ja need kategooriliselt dikteerivad ette riigikaitse rahuaegse ettevalmistuse suuna. Igal riigikaitse eest vastutaval instantsil jääb teha sellest vastavad järeldused.

Taktika alalt.

Taktikalise ülesande nr. 2. lahendus. *)

A. Patül III/9. olukorra hinne ja otsus.

Patül, saanud andmed pataljoni osade ja vastase asetusest, koos patarei ja rk komp. ülemaga Linsi talus hindas olukorda järgmiselt:

1. Pataljoni ülesanne on arendada edu Aidu suunas. Nagu pat. osade asetusest selgub, on kallaletung kõige

edukam olnud 2. komp. rajoonis, mis sugust edu patül otsustab ära kasutada Aidu as. vallutamiseks.

2. Ka läänepoolne kolonn on jõudnud lahinguväljale, et abistada III pataljoni. Läänepoolse kolonni järelejõudmine on õigeaegne, sest nüüd on paras moment eelväe toetamiseks ja peajõudude lahingusse saatmiseks. Läänepoolse ko-

*) Vt. „Södur” nr. 3 s. a.

lonni kohalejõudmine võimaldab III patüülil oma jõude rohkem koondada suunas, kus on loota suuremat edu.

Loodi as., Sultsi tee suunas alustab tegevust II pataljon ja patüül võib 1. komp. ära kasutada Aidu as. vallutamiseks koos 2. kompaniga.

3. Vastane, jätnud maha Loodi as. ja Paistu, on oma alla võtnud rea kõrgendikke, missuguseid raske vallutada; eriti teevad III pataljonile takistusi edasitungil vastase relvad Muri ja Verseki kõrgendikel.

Nähtavasti on vastasel kohal siiski ainult endised jõud, kes taandudes püüavad visalt vastu panna, kuna peajõud pole veel jõudnud järele.

Viimane asjaolu nõuab III patüülilt energilist ja kiiret teotsemist.

4. Kaotused III pataljonis keskmiselt 5%, 2. kompanis 6%. Üks soomusauto I sarühmas rikkis. Laskemoona üks tüüüksus. Meeleolu hea.
5. Kõige soodsamad lähised Aidu as. vallutamiseks on kaks rööbiti asetsevat orgu, millised patüül otsustab ära kasutada edu arendamiseks Aidu as. suunas. Et suruda maha vastase tuli täielikult, peab patüül ümber korraldama oma tulebaasi. Loodi as. ja Paistu rajoonis on soodsad kohad, kust saab maha suruda vastase relvade tule. Tulebaasilt Loodi as. ja Paistu joonel on võimalik tuletoetus kuni Verseki ja Muri kõrgendikkude vallutamiseni.

Aidu vallutamiseks on tarvis tulebaas veel kord ümber korraldada. Vasaku tiiva julgestamiseks on vaja vallutada ka kõrg. 55,6.

6. Patüül koondab terve tähelepanu Aidu as. suunale.

1. ja 2. komp. vallutavad Verseki metsa. Lööki toetavad I ja II sarühm. Patarei surub maha vastase relvad Muri kõrgendikul. Verseki metsa vallutatud, jätkavad kompanid edasitungi Aidu asundusele, kusjuures 2. komp. tulega toetab 3. kompanit kõrg. 54,6 vallutamisel. Pärast Muri ja Verseki kõrgendikkude vallutamist läheb 1. ja 2. kompüli käsutusse kummalegi üks rk rühm, et tulebaasi ümberkorraldamine ja tegevus areneks kiiremalt. Rattosad kogunevad pataljoni varru Muri rajooni, et alustada kohe jälitamist, kui vastase vastupanu murtud,

B. Käsk nr 8 III/9-le.

Linsi talus, 05. 07 k. 1210.

(Kohalolevad kompüülid kirjutavad tähtsamad punktid üles, 1., 3. komüüle ja 1. sarühmale kirjallikult.)

1. Vastane on surutud tagasi Loodi jaam, Verseki ja Muri kõrgendikud, kõrg. 54,6 joonele. Vastane taandudes avaldab visat vastupanu.
2. III/9. jätkates kallaletungi vallutab Aidu asunduse, viies pealöögi parema tiivaga Verseki, Aidu as. suunas 1. ja 2. kompaniga toetatud patarei, 3 rk rühma ja 2 sarühma tulega. Abilöögi — kõrg. 54,6, kõrg. 55,6 suunas 3. kompaniga 2 rk rühma tule toetusel.
3. 1. komp. jätkates kallaletungi vallutab Verseki ja viimastest lõunapool oleva metsa, kust arendab edu Aidu as. suunas ja vallutab Aidu. 2. komp. vallutab Muri kõrg. ja sellest edelas oleva metsa, kust arendab edu Lageduse läänepoolse serva suunas. Pärast Lageduse rajooni väljajõudmist toetada tulega 3. komp. kõrg. 54,6 vallutamisel. 3. komp. kahe rk rühma tule toetusel parema tiivaga Paistu rajoonist toetab 2. kompanit Muri kõrg. vallutamisel, surudes maha vastase tulepesad Muri kõrgendikul; vasaku tiivaga siduda vastane kõrg. 54,6. Pärast kõrg. 54,6 vallutamist arendada edu kõrg. 55,6 suunas. Vasakut tiliba 3. komp. tagada iseisvalt.

Vallutatud punktid kompanitel hoida oma käes.

4. Minu käsutuses olevad rk rühmad toetavad edu arendamist järgmiselt:
  - üks rk rühm Paistu rajoonist surub maha vastase tulepesa Muri kõrgendikul. Pärast Muri kõrg. vallutamist läheb 2. kompüli käsutusse;
  - üks rk rühm Linsi metsalõunaservalt surub maha vastase tulepesad Verseki kõrgendikul. Pärast Verseki vallutamist läheb 1. kompüli käsutusse;
  - pool saaterühma Loodi as. 200 m edelas surub maha vastase tulepesad Loodi as. 1 km lõunas asetseva künka rajoonis. Pärast Verseki kõrg. vallutamist 1. komp. poolt koondub Loodi as. kaguservale Verseki teele koos poolrühmaga, missugune moodustas ÖKP Korbi kõrgendikul.
5. 1. sarühmal Loodi as., Sultsi teelt toetada 1. komp. Verseki kõrg. vallutamisel ja edu arendamisel Aidu as. suunas. 2. sarühmal Paistu, Aidu teelt toetada 2. komp. Muri kõrg. vallutamisel ja edu arendamisel Lageduse suunas.
6. Patareil neutraliseerida vastase tulepesad Muri kõrgendikul. 2. komp. rünnaku algades kanda tuli üle Verseki kõrgendikule. Pärast eelnimetatud punktide vallutamist koondada tuli Aidu asundusele.
7. Pirühmal kõrvaldada takistused teedelt sarühmade edasitungimisel Aidu ja Sultsi suundades.
8. Rattosadel püsida kohal ja toetada tulega Muri ja Verseki kõrg. vallutamist,

pärast seda koonduda Muri rajooni, kus olla valmis jälitamiseks.

9. Minu KP Linsi talus. Pärast Verseki metsa vallutamist Verseki metsa lõunaserval.
10. Signaal suurtükitalule ülekandmiseks enne

Muri ja Verseki kõrg. rünnakut — rida punaseid rakette.

11. Pataljoni LP Linsi talust 700 m loodes tee ääres metsas. SP Loodi kõrtsist 200 m kagus nimeta talus.
12. Kallaletung jätkub kell 1230.

N. N., patil.

Kaitseväe elu.

Aidu lahingu mälestamine 2. üks. jalaväepataljonis.

On meeliülendav ja uut jõudu andev — aegajalt mälestada minevikku vajunud sündmusi, eriti aga neid, milliseid seob kaasajaga lahinguveri, mis valatud võitluses Vabaduse eest. Seepärast ei ole ühtegi väeosa, kes ühel või teisel viisil aegajalt ei mälestaks oma kangelastegusid Vabadussõjas või nende tegude otseseid kordasaatjaid.

Juba Aidu lahingu valik mälestamiseks oli kahtlemata õnnelik.

Aidu lahingu pidas 2. jalaväepolk Vabadussõjas 27. detsembrist 1918. a. kuni 4. jaanuarini 1919. a. Aidu küla all Põltsamaa lähedal. Kuni Aidu küalani 2. jalaväepolk taandus. Olukord oli tüme. Relvastus puudulik. Puudus kindel usk võime-

„Aidutamme“ istutamise ametlik toiming 4. jaan. s. a. Väeosa adjutant loeb ette käsukirja.

Väeosadelt teatavate lahingupäevade allakriipsutamine nende pühitsemise näol on veel pisut uudne, kuid siiski säärane toiming, mis asjalikul teostamisel mitme- mitmekordselt tasuta ära pühitsemiseks viidetud tööpäeva.

2. üksik jalaväepataljon, pühitsedes 4. jaanuaril käesoleval aastal Aidu lahingu 15. aastapäeva, oli vist esimesi, kui mitte esimene väeosadest, kes alustanud oma vabadussõja-aegsete lahingupäevade mälestamist. Ja peab ütleva — tegi seda kõigiti väärikalt: päevale oli antud tõesti tüse sisu ja päeva kava viidi läbi eeskujuliku korralikkusega.

tesse. Kaheldi. Kahtles hallpea taluisa, kahtles osa polgu meeskonda. Aidu all sündis murrang. Siin 2. jalaväepolk 4. jaanuaril murdis vaenlase pealetungi. Võit tiivustas. Süvenes ka usk võimetusse. Usk oma asja heasse kordaminekusse kandus ka hallipealisse taluissse. Ja siit peale algab 2. jalaväepolk võidukat pealetungi kuni vastane on visatud meie Kodumaa piiride taha.

Päeva pühitsemine ise oli korraldatud väga algupäraselt ja huvitavalt. Sel puhul 2. üksik jalaväepataljon istutas oma kasar-

mu õuele Aidu lahingu mälestisena — tamme. Ja mitte hariliku tamme, vaid Aidu tamme sõna otsekoheses mõttes. Selle tamme oli kinkinud 2. üksikule jalaväepataljonile Kurista kaitseliidu kompani pealik J. Nõmmik oma isa talust Aidu külast. Nii siis tamm on pärit just samalt pinnalt, millel löödi tähendusrikas Aidu lahing. Ka on ta juba nii vana, et võis jälgida Aidu küla all loodavat lahingut. Ta on toodud ära Aidust kohalike elanike kaasabil läinud hilssügisel koos Aidu mullaga ja juba sügisel Tartus mulda istutatud, kuna istutamise ametlik toiming teostus nüüd, 4. jaanuaril s. a., Aidu lahingu 15. aastapäeval.

4. jaanuaril, Tartus, kell 1000 oli pidulik aktus kaunites „Sõdurite kodu“ ruumides. Kell 1300 toimus „Aidu tamme“ istutamise tseremoonia Lembitu kasarmute õuel pataljoni asukoha ees. Pärast tamme istutamist oli siinsamas paraad ja pärast seda — ühine eine pataljoni söögisaalis.

Päeva pühitsemisest võtsid osa — 2. üksik jalaväepataljon terves koosseisus, kogukas arv tagavaraväelasi, kes 2. jalaväepolgu koosseisus olid võtnud osa Aidu lahingust, divisi juhatus, kohalikke väeosajärgseid, arvukas kogu seltskonnas ja omavalitsuste tegevlasi ja teisi.

Selgitati päeva tähtsust, toodi ette Aidu lahingu käik, öeldi tervitusi.

Mis väärrib erilist allakriipsutamist, on — suur vaimustus ja tõsine ning sügav isamaas armastus, mis hoovas igast sõnast, mis mälestuspäeval lausuti, tuli see ohvitserilt, all ohvitserilt, sõdurilt või seltskonnategelaselt. Mitte vähemal määral peab veel alla kriipsutama, et Aidu lahingu mälestamine kajastus kaugele. Ta ei piirdunud üksi Tartu „Sõdurite kodu“ moodsate seintega, Lembitu kasarmute õuega ega pataljoni söögisaaliga. Ta kajastus kaugele ka nende emade südamesse, kelle pojad langesid Aidu lahingus; ta kajastus ka laste hingedesse, kellest võib olla suurem osa Aidu lahingupäevil ei olnud veel päevavalgetki näinud.

Nii kirjutab üks ema 2. üksiku jalaväepataljoni ülemale Aidu lahingu mälestamise puhul:

„Kõrgesti austatud 2. jalaväepataljoni ülemale.

15. aastapäeva puhul võtke vastu südamlilik tervitus minu kadunud poegade Herbert ja Heinrich Rammulite nimel, kes osa võtsid Aidu lahingutest 2. jalaväepolgus.

Jumal andku raudset tervist ja raugemata jõudu kodu kaitseks valvel olla 2. jalaväepataljonile ja tema ülemale.

Kõige sügavama lugupidamisega kurb ema.”

Lahavere (Aidu lähedal) algkooli õpilased ja koolijuhataja saatsid Aidu lahingu mälestuspäeva puhul järgmise kirja:

„Väga lugupeetud härra kolonel, 2. üksiku jalaväepataljoni ülem!

Need „Aidu lahingu staabis“ õppivad tülhinged, kes janunevad suurte tegude ja eeskujude järele, on eriti rõõmsad, et nende haridustempel on olnud kohaks, kust juhti meie isamaa saatust kõige raskemal silmapilgul, on tänulikud Teile, armsad Aidu lahingu veteraanid, kelle elu-, tervise-, armastuse- ja jõu arvel võime suurte kangelaste väikeste järeltulijatena vabal, pühäl pinnal valguse poole püüda.

Neile kangelastele, kelle kõrvu meie tänu- ja auavaldised ei kosta, kelle Manala meilt nõudnud, vannume lahingu mälestusmärgi juures küünla valgel ja hümnihelide saatel lahingu 15. a. mälestuspäeva puhul igal silmapilgul nende pühale eeskujule järgneda, kui meilt seda nõuab meie isamaa.

Lahavere algkooli õpilased ja koolijuhataja Aleks. Lepik.”

Peab tunnustama, et Aidu lahingu mälestuspäeva korraldajad — 2. üksiku jalaväepataljoni ülem ja tema pataljoni päeva korraldamisega tõesti olid suutnud süüdata põlema ja panna laialt loitma püha isamaas armastuse ja vaimustuse tule. Ei ole kahtlust, et ka pataljoni noored, lahkudes pataljonist, viivad selle tulukese enesega kaasa.

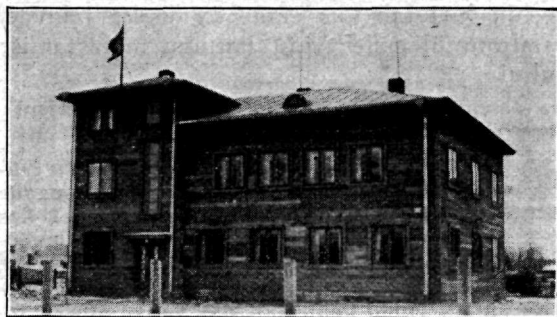
Kasvagu ja kosugu Aidu tamm!

—ks—

Ratsarügemendi Üleajateenijatekogu asus oma majja.

Läinud aasta 21. detsember oli Ratsarügemendi Üleajateenijatekogul pidupäevaks. Liikmete üksmeel ja püsiv tahe olid kogu kauaaegse unistuse teostanud — esimest korda võis kogu sel päeval oma lipu oma majja lipuvardasse tõmmata.

Sel päeval korraldatud maja avamistalitusel oli ilmunud 2. diviisi ülem kindralmajor Reek ühes oma abi kolonel Marderi ja staabi ülema kolonel Sauselgiga, rügemendi ohvitseridekogu eesotsas rügemendi ülema kolonel Bassen-Spilleri ja tema abi major Berg-

Ratsarügemendi Üleajateenijatekogu uus maja.

manniga, kohalikke väeosäulemaid, seltskonnas, ajakirjanduses ja kogude esindajaid jne.

Avamistalitus algas kogu esimehe veltv. A. Andressoni avasõnaga valminud maja tähtsusest ja ülesannetest. Selle järele kandis kogu sekretär 1. j. kirj. L. Hansson ette ülevaate kogu maja ehitamise mõtte tekkimisest ja selle teostamisest, millest kokkuvõtte allpool.

Vaimuliku talituse pidas õpetaja Treumann. Järnesid tervitused diviisi ülema, rügemendi ülema, 7. jalav. rügemendi üleajatekogu ja rügemendi reservohvitseride sektsiooni esindajate poolt. Telegraafis ja kirjalikult tervitasid: end. 2. diviisi ülem kolonel Kubbo, Üleajateenijate Keskkogu juhatus, „Sõduri“ toimetuse ja rida teisi kogusid, asutisi ja isikuid. Tervituste lõppedes pakuti külalistele klaas veini ja tutvustati maja ruume.

Sama päeva õhtul külastas kogu ka hra Kaitseminister.

See on esmakordne juhtum Vabariigis, kus üleajateenijatekogu on suutnud ilma riikliku toetuseta täiesti omal jõul ehitada omale maja, kogu nõuetele vastavate ruumidega. Selle teostamist võimaldas, nagu öeldud juba eelpool, vaid kogu liikmete kindel tahe ja üksmeel, mis ei raugenud enne kui eesmärk oli saavutatud.

Maja on osalt kahe, osalt kolmekordne puuehitus, 17 m pikk, 12 m lai; alumisel korral on köök, einelaüaruumid, juhatuse tuba,

biljardituba ja duširuum (majas on oma veevärk); ülemisel korral on ruumikas saal õppuste, loengute ja koosviibimiste jaoks ühes vastava jalutusruumiga; samal kui ka kolmandal korral on üksikud korterid, mis ette nähtud majavanemale, kogu liikmetele või einelaua teenijatele. Keldrikorrale on mahutatud ruumikad keldrid toiduainete ja puude hoiukohaks, pesukoda, mootoris ja pumba-ruum.

Maja on ehitatud kogu laenuhoiukassa summadest, mis kogu liikmete poolt n. n. põhikapitali nime all sinna aastate jooksul sisse makstud. Maksma on maja seni läinud Kr. 22.000.—, tegemata on vaid maja välimised krohvimis- ja sisemised värvimistööd, millised kavatakse läbi viia järgmistel aastatel; samuti on järgmiste aastate kavas iluaia korraldamine maja ümber.

Mõte omale maja ehitada tekkis kogul juba kogu esimestel eluaastatel, materjalsete võimaluste puudumise tõttu pidi aga kogu sel korral oma mõtte teostamisest loobuma. Aastast aastasse seda mõtet edasi kandes jõudis kogu alles 1932. a. kevadel niikaugale, et võis osta Kasarmu ja Puiestee tän. nurgalt ehitusplatsi 1572 rtm. suuruses, et sinna ehitada omale maja.

1932. a. sügis ja talv kulusid ettevalmistustöödeks — plaani ja eelarve koostamiseks, materjalide (palkide) ostmiseks jne., 1933. a. kevade tulekul algasid ehitustööd täiel hool. Esialgse kava järele pidi 1933. aastal valmima vaid maja alumine kord ja seda nimelt juba rügemendi aastapäevaks (11. novembriks). Et aga kogu hiljem otsustas kogu maja ehitustöö samal aastal lõpetada, siis viibis tööde lõpetamine kuni 21. detsembrini.

Oma maja soetamisega Ratsarügemendi Üleajateenijatekogu oma sisemises elus on astunud edasi suure sammu. Jääks vaid soovida, et see ettevõtte kogul õnnestuks ja et kogu, asudes oma maja valgetesse, avaratesse ruumidesse, edaspidiste sihtide taotlemisel oma senise üksmeele vankumatult alal hoiaks, mis tulevikus oleks kasuks nii kogule enesele kui ka isamaale.

Veltv. A.

Uut RKKKA jalaväe väikeste üksuste taktikas.

Major J. Tomson.

Laskurijao ja rühma uus organisatsioon, mida punaväes katsetati 1930. a. alates, on nüüd nähtavasti lõplikult vastu võetud. Uuemad käsiraamatud, nagu V. Levitšev'i toimetusel 1933. a. ilmunud

„Voinaivojennoje delo“ (Gos. voj. izd., Moskva), ei kõnelegi enam endisest 5-jaolisest rühmast, milles oli 2 kks ja 3 laskurijagu, vaid kinnitab, et laskurirühm kui väikseim taktikaline ühik koosneb „laskuri-

jagudest ja püssgranaadipilduri-jaost", jättes märkimata jagude arvu rühmas. Jagude koosseis esineb selles käsiraamatus järgmisena: laskurijagu — 8—11 meest (jao ülem, kaugusemõõtja, sihtur, sihturi abi ja padrunikandjad) ja püssgranaadipilduri- jaagu — 5 meest. Teistes allikates esineb laskurijagu 9—12 mehelises ja püssgranaadipilduri- jaagu 7 mehelises koosseisus. Iga „laskurijagu“ on varustatud ühe kergekuulipildujaga, kuna püssgranaadipilduri-jaos on iga kahe mehe peale üks püssgranaadipilduja. Mis puutub jagude arvu rühmas, siis N. Krassitski teoses „Bojevaja rabota mladšego komandira“ (Gos. voj. izd. 1932) esineb kogu aeg kolmejaoline unitaarühm, milles 2 laskurijagu ja 1 püssgranaadipilduri- jaagu; samasuguses koosseisus laskurirühma käsitleb „Vojennõi Vestnik“ 1933 (vt. nr. 1). Mitmesugustes poolametlikkudes väljaannetes võib leida aga ka neljajaolist unitaarühma, mille koosseisus on 3 laskurijagu (à 1 kk) ja 1 püssgranaadipilduri- jaagu (à 7 meest). Võib oletada, et sõjaajaks on ette nähtud siiski neljajaoline rühm.

Ülalkirjeldatud muudatused punaväe laskurijao ja rühma organisatsioonis on teinud paratamatuks ka mõningad uued võttenende üksuste taktikas. Kuna uus RKKA jalaväe lahingueeskiri pole veel ilmunud, siis kasutagem nendega — uute tegevusviiside ja võtetega — tutvumiseks muud uuemat sõjakirjandust. Vaatlemise alla võtan vaid peamised lahingupidamisviisid — pealetungi ja kaitsetegevuse.

Pealetungilahingus on muutunud manööver kui tule ja liikumise kombinatsioon unitaarse rühma piirides lihtsamaks, ent unitaarjaos sellevastu — keerukamaks; eriti tunduvalt erineb viimase tegevus endise laskurijao tegevusest, arvestades, et ta peab edasi rühkima eeskätt enda tuletoetusel, s. o. laskurid liiguvad edasi oma jao kkk kattel, kk — laskurite, naaberkergekuulipildujate ja raskekuulipildujate tuletõetusel.

Unitaarne rühm tungib peale umbes 130 kuni 150 m rindel järgmiselt: laskurijaod esijärgus, püssgranaadipilduri- jaagu teises järgus (100—200 m laskurijagude taga). Laskurijao lahingukord võtab oma alla rinnetpidi umbes 20—30 meetrit. Jaod liiguvad hüpetena piiralalt piiralale, milliste kaugus üksteisest 200—300 m. Jao lahingukorras kkk liigub ees. Kergekuulipildujad ja head laskurid avavad tule 800 m distantsilt, teised laskurid — 400 m kauguselt. Püssgranaadipilduri- jaagu katab rühma hargnemist koondtulega ja hiljem, nagu öeldud, liigub laskuri-

jagude taga 100—200 m kaugusel, tulistades vajadust mööda märke, mis kkk kättesaamatud.

Rünnaku eel püssgranaadipilduri- jaagu tulistab rünnatavaid objekte üle oma rühma meeste peade, kandes rünnaku momendil tule üle naabruses asetsevatele ohtlikkudele tulepunktidele. Mis puutub kergekuulipildujaid, siis nad lähevad alati rünnakule kaasa. Punaväe seniste tõekspidamiste järgi kkk-d toetasid ründavaid laskurijagusid kas rünnaku lähtealuselt või tiivale (ette) nihutatud positsioonidelt (BUP II — 1927 § 718). Unitaareses rühmas aga on laskurijagu lahutamatu lahinguühik, järelikult ka sellesse tervikusse kuuluv kkk, pärast tuleettevalmistust rünnaku lähtealuselt, reeglipäraselt läheb kaasa rünnakule koos oma jao laskuritega.

Rünnak ise toimub endiselt: jagu liigub lähtealuselt (100—200 m vastasest) kiirsammul, tulistades vastast käigul; jõudnud 40—50 m kaugusele, jagu tormab täägivõitlusse, loopides vastase pihta jooksu ajal käsi- granaate. Tulepunkt vallutatud, laskurijagu jälitab vastast tule ja löögiga. Samal ajal püssgranaadipilduri- jaagu jookseb vallutatud objekti juurde ja avab tule rühmüli näpunäidete järgi. Granaatide puudumisel püssgr- jaagu teotseb endise laskurijao põhimõtetel. Reeglipäraselt unitaarühm ründab vaid üht vastase tulepunkti. Olgu veel märgitud, et sniperid, kel puuduvad täägid, rünnakust osa ei võta; nad jäävad rünnaku lähtealusele, kust „nopivad“ tabavate kuulidega rünnaku momendil tegevusse astunud „vaikivate“ kuulipildujate sihtureid jne.

Teises järgus teotseva unitaarühma ülesandeks on arendada ühe esijärgu rühma edu. Selleks ta liigub umbes 150—200 m kaugusel esijärgu rühma järel. Rünnaku ettevalmistusest tulega võtavad osa ka selle rühma kkk-d ja püssgranaadipildujad.

Kaitsel laskurirühm okupeerib 250 m × 250 m kuni 500 m × 500 m suuruse rajooni, mille ta peab organiseerima kaitseks igas suunas, s. o. ringitaoliselt. Kui rühmas on neli jagu, siis jagude tavaline asetus kaitsele on järgmine: kaks laskurijagu esijärgus, üks laskurijagu ja püssgranaadipilduri- jaagu teises järgus. Kuigi jagu on „lahutamatu tervik“, eraldab rühmül alati laskurijagudest 1—2 gruppi à 2—4 laskurit, asetades neid rühma kaitserajooni ülesandega tulistada vastase üksikuid mehi ja vähemaid gruppe, milliste tulistamine rkk-st ja kkk-st ei ole kasulik; seda loetakse üheks abinõuks moondada vastase eest vastupanupositsiooni eelserva kuni viimase momendini. Kui aga esineb

vajadus avada kuulipildujatuld kaugete märkide pihta, siis selleks patül määrab kindlaks; millised kuulipildujad võivad seda teha; tulistamine ise toimub tavaliselt ajutistelt positsioonidelt. Üldse igal relval peab olema tagavarapositsioon.

Rühmale juurdeantud sniperid asetatakse paarikaupa vastupanupositsiooni eelserva lähedale ülesandega tulistada vastase juhte, sihtureid, vaatlajaid jne. 1000 m kauguselt alates. Kantavate leegiheitjate juurdeandmine on ette nähtud nagu varemaltki.

Püssgranaadipilduri-jagu tulistab kõikide granaadipildujate koondtulega üht märki. Tema võivat luua tõkgetule 50 m × 50 m suurusel maaalal 2—3 minuti kestel. Püssgranaadipildujad ise asetsevad kinnistel või poolkinnistel positsioonidel umbes 25 m × 25 m maaalal. Jaol peab olema vähemalt kolm positsiooni: eelpositsioon — võimalikult vastupanupositsiooni eelserva lähedal, põhipositsioon — 150—200 m vastupanupositsiooni eelservast ja seljast tagane positsioon. Iga eelnimetatud positsiooni läheduses (50—100 m kaugusel) nähakse ette veel tagavarapositsioon. Püssgranaadipilduri-jagu avab tule kuni 600 m kauguselt. Granaadid lõppenud, püssgrajagu teotseb nagu laskurijagu.

Teises järgus asetsev laskurijagu võtab osa tulesüsteemi loomisest vastupanupositsiooni eelserva ees ja sellep. ainult harukorradel valib oma positsiooni kõrg. tagalängul. Laskurijagu loetakse võimeliseks katma oma tulega 250 m laiust sektorit. Kõneledes teise ešloni jagudest väärib eriti märkimist see venelaste juures uus põhimõte, et unitaarse rühmas sügavuti ešeloneeritud jaod ei tohi minna vasturünnakule, kui vastane vallutab mõne esijärgus oleva laskurijao kaeviku, vaid rünnak tuleb pareerida tulega. Vasturünnakule läheb ning seab endise seisukorra jalule laskurikompani teine ešelon, s.o. kompani varu. Sellekohased hääled, et väikeste üksuste manööver kui sissemurde likvideerimise aktiivne abinõu on kahjulik, sest nõrgeneb tulesüsteem, kostsid punaväe häälekandjates juba ammu (vt. minu kirjutis „Sõduris 1931 nr. 47 lk. 1238 J. T.); nüüd on neid sellel määral arvestatud, et laskurijagu ei lähe kunagi iseseisvalt vasturünnakule, vaid valmistab ette oma tulega kompani varu lööke. Kahtlematult tõuseb siitpeale punaväe rühma visadus.

Aktiivset tankivastast kaitset rühm oma abinõudega ei teosta, küll aga loob tankivastaseid tõkkeid (kraave, raidtõkkeid,

miinivälju jne.). Ohukaitseks madalalt lendavate lennukite vastu määratakse normaalselt üks laskurijagu rühma teisest ešelonist.

Laskurirühm kompani teises ešelonis võtab oma alla samasuguse kaitserajooni, nagu esimese ešloni rühm. Tema tulepunktid asetsevad normaalselt 150—200 m kaugusel esimese ešloni rühma rajooni tagaservast, et vastane ei suudaks ühe šrapnelliga tabada mõlema rühma laskurijagusid; lahtisel maastikul see vahemaa on veelgi suurem (kuni 300 m). Selle rühma püssgranaadipilduri-jagu määratakse kompüli korraldusel tarbekorral esimese ešloni rühmade toetuseks; ka osa laskureid teise ešloni rühmast võib saata vastupanupositsiooni eelservale. Teise ešloni rühma kaks võtavad osa tulesüsteemi loomisest eelserva ees, asetsedes omas rajoonis. Rühma vastulöök, olenevalt olukorrast, teostub kas koondatud rusikana aegsasti sissevõetud varjatud lähtealuselt või üksikute jagudena teiste jagude tuletoetusel. Eelistatakse igal juhtumil ootamatuid lööke tiivalt. Suurtükiväe eelvaatleja kaudu nõutakse vastulöögi toetust suurtükiväe poolt. Taanduma löödud vastast rühm jälitab ainult tulega ning ei tungi kunagi ilma kompüli käsuta eelserva ette.

Unitaarne rühm on jäänud selleks ühikuks, nagu endinegi laskurirühm, milline saadetakse laskuripataljoni poolt julgestuspositsioonile; endiseks on jäänud ka selle rühma ülesanded julgestuspositsioonil. Ent siiski on ilmnenud mõned momendid lahingueelpostide tegevuses, mida senised RKKK eeskirjad ei tunne, nagu:

- lahingueelpostide kõvendamine tankivastaste relvadega;
- lahingueelpostide tõmbumine vahepealsele positsioonile;
- lahingueelpostide väljapanemine vastupanupositsiooni eelservale võimalikult lähedale (600—700 m), et oleks võimalik toetada neid tankivastaste relvadega eelservalt;
- erijuhtumitel kõvendatud laskurikompani määramine lahingueelpostideks laskuripataljoni rindele (1—2 km) visa kaitse ülesandega.

Vahepealse positsiooni sissevõtmine lahingueelpostide poolt on mõeldud järgmiselt: kui on selgunud vastase suuremate jõudude lähenemine hargnenud korras umbes püssi mõjutule kaugusele lahingueelpostidest, viimased tõmbuvad patüli käsul või iseseisvalt ootamatult ja kiirelt järgmisele positsioonile, kasutades suurtükiväe ja rkdde tuletoetust. Et selline lahingueelpostide „manööver“ pole teostatav igasugusel maastikul, on päris selge.

Kokkuvõttes: 1) venelased on vähendanud jagude arvu laskurirühmas viielt neljale (kolmele?), mis kergendab rühma juhtimist; 2) iga „laskurijagu“ (õigemini tuleks teda nimetada kergekuulipildujajaoks) on varustatud kergekuulipildujaga, järelkuult neljaajalises rühmas tõuseb tulejõud 1 kk võrra; 3) püssgranaadipildurid, mis varemini esinesid ühekaupa laskurijagudes, on nüüd koondatud omaette jakku, kus nad moodustavad „rühma-suurtükiväe“; 4) täakide löögijõult on unitaarühm endisest laskurirühmast nõrgem. Sõltuvalt neist muudatustest organisatsioon on muutunud ka väikeste üksuste taktika. Eriti väärib meeles pidamist, et:

- pealetungil kk läheb alati rünnakule koos oma jao laskuritega;
- kaitsel unitaarne jagu ei lähe kunagi iseseisvalt vasturünnakule, vaid vasturünnakuid teostab teise ešeloni rühm;
- lahingueelpostide jõud, abinõud ja tegevusmeetodid võivad teatud olukordades erineda tunduvalt sellest mis leiame vananema kippuvas RKKJA jalaväe lahingueeskirjas (BUP II — 1927).

Uttest võtetest muudes lahinguolukordades kõneleksin toimetuse loal vahest edaspidi.

TRADITSIOONEST.

Ühes hiljutises „Sõduri“ numbris*) ilmus M. T. sulest ülevaatlik kirjutus meie kaitseväs maksvaist traditsioonest. Materjale selle kirjutuse jaoks M. T. palunud kõigilt ohvitseridekogudelt, kuid enamik vastajaid piirdunud ainult juhtkonna traditsioonide loetlemisega. Järelikult, üksikuis väeosades on ehk kujunenud või kujunemas teisigi traditsioone, milledega tutvumine „Sõduri“ lugejaskonnale kindlasti mitte kasuta ei oleks. Jäädes ootama nende avaldamist meie ajakirja veergudel, tahaksin siinkohal mõne reaga peatuda lp. M. T. artiklis ettetoodu juures.

Kõigepealt „traditsiooni“ definitsioon. M. T. ütleb: „Traditsioon on komme, mis põlvest põlve pärandamisel on kujunenud nagu seaduseks. Traditsiooneks on kujunenud rahva need kombed, mis väljendavad tema rahvusliku omapära väärtuslikumaid omaduste väljendusvorme.“

Selle definitsiooni kohaselt traditsioon peaks olema: 1) ainult komme; 2) midagi seaduse taolist, kuid seaduseni siiski mitte kününiv, ja 3) tingimata rahvuslik, rahvuslikku omapära väljendav. Tõeliselt on traditsiooni mõiste siiski laiemaulatuslikum.

Esiteks ei tähenda traditsioon mitte üksi kombeid, vaid ka põlvest põlve edasikandunud ja edasikanduvaid töökspidamisi. Võtame, näiteks, Võnna lahingu. Meie lõunapoolse naabri juures arendatakse töökspidamist, et selles lahingus Läti armee purustas landesvääri, ja seda töökspidamist sisendatakse traditsioonina ka pealekasvavale generatsioonile. Või jälle see kuulus eesti jonn. Põlvest põlve kandub meil edasi traditsiooniline töökspidamine, et eestlase üheks väljapaistvamaks iseloomu jooneks on jonn, ja sellejuures keegi ei mõtlegi süveneda küsimusse, kas meie tõesti oleme suuremad jonnijad kui teised rahvad. Meie püüame kujundada traditsiooniks ka töökspidamist meie riigi ja rahva väiksusest. Iseseisvuse algusest peale rõhutatakse meil igal võimalikul ja võimatul juhul: Eesti on väike; meie oleme väike rahvas. Sealsamas lisame aga sagedasti juurde, et

Eesti on pindalalt suurem kui Taani, Šveitsi ja Hollandi, suurem isegi kui teiste poolt suurriigina tunnustatud Belgia...

Teiseks ei ole traditsioon mitte „nagu seadus“, vaid ta on tugevam ja kindlam kui harilikud, kirjutatud seadused. Kirjutatud seadusi, nagu teame, rikutakse alatasa. Mõningate seaduste rikkumine, võiks öelda, on muutunud otse traditsiooniks. Näited oleksid siin üleliigsed. Traditsioone aga hoitakse au sees ja nende nõudeist peetakse kinni vabatahtlikult. Traditsioon, millist enam ei austata, lakkab sellesama olemasolemast.

Kolmandaks ei tarvitse traditsiooni mõistet tingimata siduda rahvuslikkuse mõistega. On olemas traditsioone nii hästi rahvuslikke kui ka rahvusvahelisi. Kui, näiteks, jaapanlaste „harakirit“ nimetada võime puhtamal kujul rahvuslikuks traditsiooniks, ei saa meie aga kuidagi sedasama öelda kas või duellist, sest dulleerimine on kujunenud traditsiooniks väga paljude rahvaste juures. Kuid mõned traditsioonid on juba oma iseloomultki rahvusvahelised, näiteks see, et sõbralike riikide samanimbrilised väeosad hoilavad üksteisega alal kindlaid sidemeid ja suhteid.

Kui vaatame ligemalt lp. M. T. artiklis loetletud meie kaitseväe traditsioone, siis peame tunnustama, et neis leidub, kahjuks, üsna vähe meie rahvusliku omapära väljendusvorme. Langenute mälestamine, sõjaaegsete väeosade selt-sid, väeosade marsid, ühised jõulu puud, kasarmu seinte dekoreerimine sõjaaegsete juhtide piltidega, jne. — seda kõike võime leida ka teistes maades, teiste rahvaste juures.

Lp. M. T. kirjeldab pikemalt õhtuse loendi pidamist tõrvikute valgustusel, kus hütatakse välja langenute nimed. Meie teame aga, et ka end. vene sõjaväes austati langenud kangelasi nende nimede loenditel väljahüüdmisega, misjuures rivist vastati: langes seal ja seal „vo slavu ruskavo oružia“. Mis puutub aga tõrvikutesse, siis oleks huvitav teada, miks kustutatakse iga langenu nime nimetamisel üks tõrvik. Kas ei sümboliseeriks tõrvikute iga aasta kord uuesti põlemasütamine paremini

*) Vt. „Sõdur“ nr. 44 — 04. 11. 33.

langenute mälestuse austamist ja nende kangelastegude meeletuletamist? Möödunud aasta surnutepühal mälestati pealinnas, Estonia kontsertsaalis, meie kõikide aegade kangelasi ja esivanemate eeskujul süüdati nende auks urituli. Ka Tundmata Sõduri haudadel ei kustutata tuld, vaid seda ikka ja jälle „kohendatakse”, et ta ei lakkaks leegitsemast.

Eriliselt sunnivad võtma sõna mõned meie ohvitseridekogude traditsioonid.

Kui M. T. artiklist lugesin, et ühes kogus uue liikme vastuvõtmise puhul korraldatakse ühine koosviibimine ja uus liige seal tühjendama peab hõbekannu auesimehe ja esimehe poolt kindlaks määratud jookide koostisega, siis tulid elavalt meelde nii venelaste tuntud „čaročka” kui ka korporantide sakslasilt ülevõetud „rebaste” jootmised. Paistab, et selliste võraste traditsioonide kultiveerimiseks ei peaks meie ohvitseridel küll olema mingeid põhjusi.

Siis see manalasse varisenud kogu liikmete leinamine ajalehis kuulutamisega ja kalmule pärgade asetamisega. See, peab ütleva, on tõesti meie puhtrahvuslik traditsioon! Võib öelda, et meil on kujunenud üldiseks traditsiooniks isegi leinakuulutuste suurusega ja pärgade toredusega võistlemine. Kuid kas ei ole see siiski rohkem rahapungaga leinamine, kui südame leina väljendamine! Pealegi, makstes aukartust äratavaid summe ajalehtedele ja lillekauplustele, ei küsi meie sagedasti sugugi, kas need summad ehk tarvilikumad pole kadunu omakseile, naisele ja lastele, kellele, võib olla, homseks leivagi ostmiseks raha puudub...

Kogu liikmetele nende suuremate tähtpäevade puhul kinkide annetamine on kena komme; tundub aga liialdusena, kui tahetakse arendada traditsiooniks juubelite pühitsemist iga viie aasta järele. Sobivamaiks ajanormeks võiksid siin olla ikkagi 10, 25, 50 jne. aastat.

M. T. märgib, et ühe väeosa ohvitseridekogus olevat traditsiooniks tõusta „Eestimaa, mu isamaa!” laulmisel järsult püsti sõnade juures

„truuks jääme isamaale viimse veretilgani,” laudes neid sõnu erilisel allakriipsutatult. Nende ridade kirjutaja teada lauldakse ühes pealinnas väeosas „Eestimaa, mu isamaa!” kogu viimast salmi ikka püstiseistes, olgu see ohvitseride omavahelistel, või kaadri ja ajateenijate ühistel koosviibimistel. See on ka täiesti loomulik, sest tähendatud salmi lauldakse meil mitmesugustel ametlikel toiminguil ja aktuseil peaaegu ühisel alusel hümniaga. Ja hünni laulame meie ikka püstiseistes. Jääb vaid soovida, et „Eestimaa, su mehemeel” lauldaks ikka ainult sobivail momentidel, nagu see kohane isamaale sõjameheliku truuduse väljendamisele.

Aastate vahetust märgitakse pealinnas garnisonis suurejoonelise balliga V.O.K. kasiinos. Meie lõunapoolse naabri eeskujul on kujunemas traditsiooniks, et tähendatud balli oma küllastamisega austab ka Vabariigi esimene kodanik, kes uue-aasta saabumisel koosolejaid tervitab lühikese kõnega. Kuna hea ja ilusa eeskujuga jälgendamine pole pahe, siis leian, et siin tuleks meilgi hakata kasutama praegusaja tehnikat saavutusi ja teha tulevikus rahva poolt valitud Riigivanema uueaasta kõne kuuldavaks kogu meie kaitsevägele ja ka kõigile neile kaaskodanikele, kes uut aastat vastu võtavad kas oma kodudes raadioettekandeid kuulates või, linnades, raekojaplatsidel kella 12-dat pauku oodates.

1934. aasta algul puhul tahaksin omalt poolt soovida, et meie kaitseväge, eeskätt aga selle juhtkonnas, järjest areneksid ja tugevneksid kõik need õilsad omadused, mis võetud kokku ja loetletud meie „Sisemäärustiku” § 39-das: ustavus, ausameelsus, julgus, vaprus jne., sest need ongi need „Vabadussõjas avaldunud rahva ja kaitseväge omadused”, millele kohta lp. M. T. õigusega tähendab, et neist tuleb meil algada nende elementide otsimist, mis väärsed kujunema kandvaiks traditsiooniks meie rahvale ja eriti kaitsevägele.

Joter.

Kehra lahingu järelkaja puhul.*)

Kuigi esimene artikkel Kehra lahingu kohta oli peamiselt mõeldud populariseerimiseks Kehra lahinguväljale mälestusmärgi püstitamiseks, tõstis ta üles vaieldusi, mis aina süvenesid kahe Vabadussõja ajaloo alal teotseva isiku vahel. Toimetuse lõpetab nende artiklitega vaielduse „Sõduri” veergudel käesoleva teema üle, kuigi lugupeetud lugejaskond ei ole saanud veel vaieldava küsimuse kohta täielikku pilti. Toimetuse laskis vaieldusel areneda just seepärast, et lugejaskond ise veenduks, kui raske on kirjutada ajalugu ta kaasajal ja kuidas võib kasutada ajaloo dokumente ühe kui teise fakti esiletoomiseks. Sellest kõigest selgub, kui võrd objektiivselt tuleb käsitleda ajaloo kirjutamise juures olemasolevaid dokumente, et eriti järeltulv põlv võiks saada tõenäolise pildi Vabadussõjast. Toim.

„Sõduris” nr. 37/38 kirjutatud minu artikli mõte oli ühest küljest märkida major P. Villemi artikli pealiskaudsust ja tendentsioslikkust Kehra (Arudevahe) lahingu kirjeldamisel ja teisest küljest tuua avalikkuse ette mõningaid uusi ajaloolisi andmeid selle küsimuse puhul.

„Sõduris” nr. 42 major P. Villemi artiklis esile toodud üldhuvi valdkonda kuuluvaid väiteid tahaksin siin veel selgitada.

Kehra (Arudevahe) lahing oli samasugune kaitselahing, nagu see oli Valkla ja Vetla juures. Ei olnud siin ettevalmistust pealetungiks ega tegelikku pealetungi. (Võiks ehk veel nimetada vastulöögiks, s. o. kaitselahingu üheks elemendiks). Lahing arenes meie üldise kaitsejoone ees ja mingit uut ala ehk eset ei vallutatud. See, et soomusrong paar km edasi ja sealt tagasi sõitis, kuulub soomusrongi hariliku

*) Vaata „Sõdur” nr. 42 s. a.

tegevuse hulka, sest s-rongi tavaliselt paigal seis-tes ei teotse.¹⁾ Pealetungist võiks olla juttu küll Priske juures. Seal koostati teatud kava peale-tingiks, viidi see täide ja lõpuks vallutatud ese jäi ka meie kätte. Olgugi, et vahepeal sealt lah-kuti, asuti Priskes 4. jaan. hommikust peale va- hetpidamata kuni edasi liikumiseni.²⁾ P. V. oma esimese artikli lausetes lasab paista, nagu oleks 4. jaan. keskpäeval vaja olnud Prisket vallutada. See on ekslik. Kordan veel kord, et minu eelmise artikli väited selle kohta on täiesti tõe alusel.³⁾

Huvitav on siin märkida, et enamlased Priske lahingut nimetavad Liivakalda lahinguks ja üks nende ajaloolasist väidab, et see oli koht, kus neil sündis murre taandumisel („Proletaarne Re- volutsioon Eestis“ nr. 2 ja 4).⁴⁾

P. V. väide taandumisest 5. jaan. hommikul Vetla juures ei pea paika.⁵⁾ Kaitsejoon asus ju Jägala jõe joonel ja juba eelmise päeva õhtul või- deldi ainult sellel joonel. Kui rääkida taandumi- sest 5. jaan. hommikul Vetla juures, siis, järje- kindel olles, oleks pidanud rääkima ka pealetun- gist Vetla juures samal ööl (vististi on jäänud pealetung teadlikult märkimata!). Tõeliselt aga tuleb lugeda ltn. Pajose salga tegevust 4/5. jaan. ööl ida pool jõge Rootsipere ja Kreo juures hari- likuks luuretegevuseks — järelikut ei või siin ka taandumisest juttu olla (Karl Pajose mälestused 1928. a. „Virumaa Teatajas“). Et 5. jaan., pä- rast soomusronglaste päralejõudmist, Vetla juures edukalt hakati peale tungima, selles pole kahtlust. Tubli juht leitn. Jürvetson (langes 6. j-polgu üle- ma abina Ruhja läbimurde likvideerimisel 27. apr. 1919) oskas siin edukalt ära kasutada eelmisel päeval Tallinnast paaripäevaselt puhkuselt tagasi jõudnud ja eduka lahingu läbi teinud soomusrong- laste meeoleu tõusu ja samuti otstarbekohaselt juurdetulnud meeste elavat jõudu. Pealetung oli ühise töö tulemus ja soomusronglaste ning nende juhi al-leitn. Veidermanni osa on siin vastu- vaidlematu.⁶⁾

Loen ainukeseks tõsisemaks puuduseks oma artiklis ainult al-leitn. Veidermanni kirja kat- kendilist tsiteerimist, mis võib-olla annab asjale tõepoolest ebaõige valguse. P. V. aga ei tarvit- seks mulle selleski etteheidet teha, sest tema ise, tuues lõigu minult avaldatud tsitaadiga, esitab järgmises lõigus samast dokumendist tsitaate veel katkendilisemalt, pealegi lisades sellele juurde veel suurel määral oma fantaasiat. Eriti olgu allakriipsutatud veel asjaolu, et oma kursiiviga toodud lauses jätab avaldamata just lause lõpu, mida kirja autor aga rõhutab („... seda roh- kem...“).⁷⁾ Et vältida võimalikke uusi arusaama- tusi, toon siin dokumendi lugejaile otsustamiseks tervikuna:

5. polgu komanderile
Alpi mõis „8“ jaan. 1919 a. kell „2“ ja 30 min.
Kaart „2“ versta tollis.

Istun praegu oma komandoga Alpi mõisas ja ootan Teie poolt uut korraldust. Kõige hullem on, et Teie polgu 2. rood siit ära läks ja meid üksi jättis. Süüa pole me eila ega täna saanud. Mehed on nälgas, nii et järgmisel päeval midagi ette võtta ei suuda. Automaat püssid kah ei tööta. Soomusrongide komandandi saadetuse Teie nime peale kiskusin kogemata lahti. Juurde lisa- tud saadetud vangide jutu järel pole Keravere mõisas enam enamlasi, nii et meil asjata oleks sinna poole liikuda, seda rohkem, et meie praegus-

tes tingimustes peaaegu mingit kasu ei too. Ootan õige peatset vastust.

Nr. 16/op

Soomusrongide nr. 1 komando ülem
Veidermann
Al leitn.⁸⁾

Kehra (Arudevahe) lahingu tähtsust ei ole mi- na eitanud, kuid rinde ulatuses ei olnud see üksik- mitte nii määrav, et kõik muud sündmused oleks jätnud varju (nagu paistab P. V. esimesest art.). Minu arusaamisel seisis lahingu peatähtsus selles, et raudtee ääres pandi seisma vaenlase pea- letung, hävitades ühtlasi suurel määral vaenlase elavat jõudu ja 2) selles, et lahingu edu tõstis suurel määral soomusronglaste meeoleu ning usku oma võimetesse. Meeoleu tõusu propagee- riti aga diviisi staabi kaudu ka teistele võitleva- tele väeosadele. On ka selge, miks diviisi staap- just seda lahingut propageeris. Siin olid vaen- lase inimjõu kaotused kõige suuremad (relvade kaotused olid suuremad aga Priske juures) ja ühtlasi sai see diviisi staabi teatavaks ka soomus- ronglaste värsketel muljetel, sest s-rong sõitis lah- ingu järel tagasi Kehrasse. Diviisi staap oleks võinud aga hea eduga propageerida ka meie edu Priske ja Valkla juures. Et Kehra (Arudevahe) hoop ei olnud vaenlasele nii masendav, seda tõen- dab veel asjaolu, et vaatamata 4. jaan. k. 1400 ümber saadud hoobile, tungis ta järgmisel hommi- kul k. 0800 ümber Vetla juures uuesti peale.⁹⁾

Soomusrongide tegevus omas otsustava täht- suse aga 5. ja just 6. jaanuaril, mil sündis täie- lik vaenlase rinde läbimurre („20 km ulatusel“). See läbimurre on aga rinde ulatuses täiesti oma- ette tegevus ja tuleb selles mõttes kahtlematult vaadelda eraldi 4. jaan. lahingust.¹⁰⁾

Arusaamatuks jääb, miks P. V. on vaidlusse toonud 1. soomusrongi kaotuste küsimuse. Pais- tab nagu selleks, et oma huvides minule kui vasta- sele anda hoopigi oma kõige vägevama trumbiga.¹¹⁾ Minu arvustavad märked ei puudutanud ju mitte 1. soomusrongi kui niisuguse tegevust, vaid ainult P. V. kirjutist ja selle puudusi. Ei ole sugugi kohane neid kahte asja segada teineteisega. Ma ei ole kunagi 1. soomusrongi üldiselt tunnustatud tegevuses ja suurtes kaotustes kahelnud (olgu, et kaotuste % küsimus on väga vaieldav).¹²⁾ Tema suure juhi kapt. Irve tähtsuse rõhutamiseks olen isegi kirjutanud vastava artikli. Kaotuste küsimus terve sõja kestes ei anna aga tolle aja sündmus- te valgustamiseks mingit iseloomulikku pilti.¹³⁾ 1928. a. „Sõdur“ nr. 48/49 on toodud 1. soomus- rongi kaotused. Kui neid võrrelda raudtee ääres teotseva 5. j-polgu kaotustega, siis kujuneb 4. jaanuariks vahekord järgmiselt:

1. soomusrongil oli langenuid: lipnik Laretei, Oskar 9. XII 18 Püssi jaama j.; lipnik Soon, Ado 29. XII 18 Lehtse mõisa j.; reamees Kahro, Al-der 15 (? G. S.) XII 18 Vaivara; reamees Nelke, Karl 3. XII 18 Vaivara.

Nendest on aga lipn. Laretei ja reameeste Kahro ning Nelke 1. s-rongi koosseisu kuuluvus veel vaieldav, sest esimese loeb oma koosseisu 4. j- polk ja kaks viimast oma koosseisu 1. ratsapolk (vaata „Sõdur“ nr. 48/49 ja nr. 44/45/46 1932. a.).

5. j-polgul oli toleleks ajaks kaotusi surnutena praegustel andmetel 30, kellest 20 langenuid ja 10, kelle kohta andmed lahkuminevad, kes nimelt haigustesse ehk kes haavadesse surnud. Sellega

olid siis kaotused palju suuremad, olgugi, et lahingjõu koosseis tolleks ajaks oli vast ainult umbes 3—4 korda suurem kui rongil.¹⁴⁾

P. V. oma viimases artiklis „Sõduri“ lk. 1179 viimases lõigus instab minu avalduse üle selle sõjategevuse perioodi „põhjaliku uurimuse“ (s. o. uurimise töö väljakujunenud lõpptulemuse) kohta. Mina säärasest „uunimusest“ pole kirjutanud, vaid millegist muust, mis pidi olema arusaadav ka P. V.-le.

Peale eelnimetatu on P. V. minu arvele kirjutanud veel palju teisi ebamääraseid väiteid, mida aga mina samuti omaks ei saa tunnustada.¹⁵⁾

P. V. märkeid lugedes tuleb meelde Rooma vanasõna: „Jupiter, sa vihastad, tähendab, sa oled süüdi.“¹⁶⁾

Kapten G. Simmo.

Märkeid Kehra lahingu teiskordse järelkaja kohta.

Major P. Villemi.

Kapten G. Simmo võtab uuesti sõna Kehra lahingu selgitamiseks, kuid see „selgitamine“ on kahjuks kujunenud küsimuse järjekordseks tumestamiseks hoopis kõrvaliste asjade kirjeldamise ja tõsiolude moonutatud kujul edasiandmise varal.

Minule kasutada lubatud ruumi piirides teen selle kohta mõningaid märkeid. Et lugejail oleks kergem jälgida, missuguste osade kohta mingi mäрге kuulub, siis tähistan G. S. artiklis puudutatud küsimused numbritega ja vastan samas järjekorras samade nr-te all.

1) Soomusrong mitte ükski ei sõitnud paar km edasi ja sealt tagasi, vaid löi mõjuva lahingu. (Vaata kol. A. Traksmanni kirjeldus selle kohta „Sõduris“ nr. 45/46 s. a. lk. 1284.). Vajaduse korral soomusrong teotseb ka paigal seistes, kuid paigal seistes pealetungida ei saa ju ükski väeliik. 2) Selles osas G. S. räägib iseendale vastu (ese jäi meie kätte, olgugi, et vahepeal sealt lahkuti!). Miskipärast G. S. jätab mainimata, et Priskest liiguti edasi alles paar päeva hiljem. Oma esimeses artiklis mina Priske ajutiseks valutamise käiku ei kirjeldanud, mis teostus 4. I kell 0100. Käesolevas G. S. annab järele, et meie väed asusid Priskesse lõplikult 4. jaan. hommikul. Selle kõigega on lükatud ümber G. S. endises artiklis avaldatud väide: „4. jaan. polnud vaja mingit Priske tagasivõtmist.“ 3) Nüüd on vist igale käegakatsutavalt selge, et G. S. räägib ebatõtt, kui sõandab avaldada, nagu oleksid tema eelmise artikli väited selle kohta „täiesti tõe alusel.“ 4) G. S. on siin lugenud autoriteetseks „Liivakalda“ juures teotsenud punakaartlase vähiklikku kirjeldust, kellel kogu rinde tegevuse kohta pole üldse olnud õiget ettekujutust, mida tõendab kas või tema alljärgnev lause: „53. Viljandi polgu ja 46. polgu tegevuse kohta 4. jaanuaril puuduvad teated“. Seejuures G. S. on veel jätnud tähelepanemata sama punakaartlase 5. jaan. tegevuse kirjelduse, kus muuseas öeldud: „Tallinna polgu (punaväe) pahem tiib jõudis lahingutega kuni Liivakaldani“ ja „Üldiselt kokkuvõttes lõppes 5. jaanuari lahingutegevus

meie rindel vaenlase läbimurdmisega raudtee joonel.“ (Minu sõrendus. P. V.). 5) Seda, mille vastu siin G. S. nii südilt vaidleb, pole mina öelnud. Kirjutasin: „Lõunapool raudteed meie väed olid sunnitud kohati veel taanduma 4. jaan. ja 5. jaan. hommikul.“ G. S. seob selle lause aga ainuüksi Vetlaga. Seega G. S. vaidleb minu „väite“ vastu, mida pole olemaski. 6) Ülaltoodu alusel G. S. süüdistuse esimene osa langeb ära. Teise osa kohta on kõige õigem, kui esitan väljavõtte autoriteetsest dokumendist (5. polgu ül. ettek. väerinna st. ül-le — 5. p 26—107) 5. jaan. kohta: „Kell 5 teine rood jooksis tormi üle Vetla silla ja löi vaenlase paremalt kaldalt ja Rootsiperest taludest välja ja ajas teda kuni Kreo taluni. Kreo talu ära võtta korda ei läinud, sest et mõisnikud (Balti pat. P. V.) edasi ei läinud ja Saia mõisa ja Nirgo külad, kuhu enamlased öösel sisse tulid, ära ei võtnud. (Minu sõrendus. P.V.). Isiklikult viisin soomusrongi mehed Vetla külasse, kuhu jõudsin kell 8 parajasti, kui enamlased hakkasid Kreo taludest uuesti pealetungima ja löid 2. roodu osad Rootsiperest välja. (Minu sõrendus. P. V.). 7) Lause lõpu jätsin välja põhjusel, et selle juba avaldas G. S. oma kirjutises ja minul jäi sellele lisada juurde vaid lause esimene osa, millega näitasin, kui võrd valesti G. S. kasutas dokumenti. Milles G. S. näeb fantaasiat, see jääb küll tema enda saladuseks. 8) Avaldatud dokumendi mõistmiseks peab lugema läbi veel kapt. A. Irve kirja 5. rüg. ülemale (osal. „Sõdur“ nr. 42 — lk. 1179) ja lähemalt tutvuma olukorraga Albu rajoonis, siis selgub, et al.-ltn. V. kippus just tegevusetu seismisest oma ülema (A. Irve) soovi kohaselt ette soomusrongi juurde lahingusse. G. S. arvates see on siis see „negatiivse iseloomuga“ dokument, mida ta pidas vajalikuks tsiteerida juba oma eelmises artiklis, et näidata soomusronglaste „vastupidavuse puudust“ ja viia seda kuidagi ühendusse Kehra lahinguga. Tegelikult aga see al.-ltn. V. oma alluvate eest hoolitsev ja alalise ülema käsku täita püüdev dokument polegi nii väga negatiivne, võrreldes nende dokumentidega selle perioodi kohta, millede avaldamine lgp. G. S.-le ei meeldi ja mida mina ka pole avaldanud. 9) Mitte see vaenlase väeosa ei tunginud Vetla all peale, kes Kehra lahingus puruks löödi ja täielikult laiali paisati. Kehra lahingu mõju jõudis Vetla alla dessantk-do sinna jõudmisega. 10) 5. ja 6. jaan., mil raudtee suunas jõuti edasi umbes 20 km, arendati just Kehra lahinguga saavutatud edu: nendel päevadel vaenlane raudtee rajoonis üldse ei avaldanud nimetamisväärset vastupanu. Sellepärast on G. S. nõue, et s.-rongide 5. ja 6. jaan. tegevust tuleb „kahtlematult vaadelda eraldi 4. jaan. lahingust“, täitsa lubamata eksitus. 11) Siin on lgp. G. S.-il osaliselt õigus, kuna minu esialgses vastulauses esiletõudud lausest kaotuste küsimuste kohta: „...Pealegi mõnes asjas soomusronglaste seisukord polnudki nii väga kadestamisväärne. Võtame näiteks kas või kaotuste küsimuse, mida minu artikli arvustaja rohkesti uurinud...“ on jäänud välja järgmised sõnad: „Pealegi mõnes asjas“, mis andis minu väljendusele teise kuju. Edasi G. S. nimetab end minu vastaseks, mis mulle tuli üllatusena: oleme Vabadussõjas kõr-

vuti ühiste vastaste vastu võidelnud, oleme pärast ühiste küsimuste kallal töötanud ja nüüdki peagu iga päev kokku puutudes vestame omavahel mõne sõna sõbralikku juttu, ja järsku — tema minu vastane! Siis G. S. loeb kaotusi, seega üldse sõjaraskusi, nagu mingiks trumbiks. Mina loeksin enim trumbiks, kui väikeste kaotuste ja minimaalse jõukuluga saavutatakse suuri tagajärgi, nagu see näiteks sündis vaidluse all olevas Kehra lahingus. ¹²⁾ Pean tulema otsusele, et asjata lugemin G. S-t autoriteediks kaotuste teadmiste alal — temale on andmed kaotuste küsimuses alles väga vaieldavad. ¹³⁾ Mina oma viimases kirjutises ei püüdnudki ainult valgustada tolle ajajärgu (pöördepunkti) sündmusi, vaid, nagu võidi otsustada juba peal- kirjast, iseloomustasin G. S. arvustusartiklit ja kus G. S. teemast (Kehra lahingu käsitlemisest) kõrvale oli libisenud, seal olin sunnitud mina te-

male järele sammuma. ¹⁴⁾ Siin pean küll avaldama, et jääb täiesti arusaamatuks, milleks G. S. on avaldanud kaotuste nimestiku taandumise perioodil ja sealjuures teinud iseäralikke märkusi. See käik pole ju kuidagi ühenduses ei Kehra lahinguga ega minu eelmiste kirjutiste sisuga. Et rms. Kahro ja rms. Nelke enne soomusrongile tulekut teenisid 1. ratsapolgus, siis juhin tähelepanu, et väga paljud teenisid enne soomusrongile tulekut mujalgi väeosades. ¹⁵⁾ See väljendus on täiesti ebamäärane, mida mina „samuti omaks ei saa tunnustada“. ¹⁶⁾ G. S. nähtavasti võtab sõna ainult vihahoos ja ei usu, et teised võivad vastata tema vassingutele tööolude jaluleseadmise soovil. Seega G. S. iseloomustab küll vist kõige tabavamalt iseennast, kui ta viimases lauses paetelikult lausub: „Jupiter, sa vihastad, tähendab sa oled süüdi!“

Paar märkust „Kehra lahingu“ puhul „Sõduris“ ilmunud sõnavõtude juurde.

„Sõduri“ numbreis 33/34, 37/38 ja 42 hrad major P. Villemi ja kapten G. Simmo on sõna võtnud „Kehra lahingu“ ulatuse ja tähtsuse selgitamiseks. Kuna Kehra—Priske veski joonel murdus vaenlase edasitung ja siit algas meie vägede hoogne puhastustöö, siis käsiteldav teem isenesest ei ole mitte üksi haarav sõjaajalooliselt seisukohalt, vaid on põnev ka igale lugejale. Lugupeetud autorid pealegi argumenteerivad andmete-rohkelt ja ise kaasatundvalt, et tekkis otsene tarve lisada asjakäsitusele omalt poolt uusi nüansse ja andmeidki.

Lugupeetud loeteldud artiklite autorid kuulusid Vabadussõjas eriväeosadesse. Nende kirjutustes vastolu nüüd näib tingitud kummagi väeüksuse (kuhu neist kumbki kuulunud) osatähtsuse hinnangust Kehra lahingus.

Soomusrong nr. 2-sel samal ajal teeninuna, tahaksin, kui lubate, ka selle teeneid välja tõsta Kehra lahingus — tõsi küll, mõlemad autorid puudutavad ka seda, kuid rohkem muuseas.

Soomusrong nr. 2-selt saadeti dessant 3. jaanuaril Priske veski alla polgu-meestele julgestuseks ja toeks, nagu seda Vabadussõjas kogu aeg kordus: soomusronglased raskematel silmapilkudel käisid polgu-meestele ikka abiks. Tihti viimaseid polnud palju. Kuid soomusronglased omased kuulsuse ja ka julgust pealeminekuks, ning siis näis, et ka polgu-mehed hoopis kergema melega peale läksid. Oli isegi juhtumeid, kus polgu sõdurid deklareerisid, et nemad ilma soomusronglasteta pealetungi ei alusta.

Ei tea lähemalt, milliste lähemate ülesannetega soomusrongi dessant saadeti Priske alla. See asus teele. Kord peeti küüthobused kinni ja mindi kontrollima, kas ees taludes ehk juba sees pole punased. Osutus, et siiski omad, ja sõit jätkus.

Sihtkohta jõudes soomusrongi ohvitser ja üks polgu ohvitser, saadetuina soomusronglastest-sõdurist, asusid otsekohe luurele. Käidi mööda ta-

lusid hankimas teateid vaenlase üle. Ühes talus teatigi kõnelda, et üks punane varem päeval on käinud seal, vist piima otsimas, ja hoobelnud, et homme varahommikul nemad ründavad valgeid...

Selle teatega jõuti tagasi omade juurde. Ohvitserid asusid otsekohe pidama nõu, et mis nüüd teha. Ja lõpuks otsustati — jõuda ette vaenlast ja veel samal ööl ühisel jõul rünnata selle seisukohti. Siinjuures loen oma kohuseks märkida, et siia liinile oli jõudnud juba kaks soome vabatahtlikku, kes nähtavasti ei läbenud ära oodata oma abiväe kohalejõudmist ja ruttasid ette Tallinnast liinile.

Nagu otsustatud, pilkases pimeduses 3. jaanuaril kell 2200—2400 meie ahelik liikus vaenlase suunas. Liiguti suurimas vaikus, et mitte vaenlast varakult äratada. Tuli liikuda metsa mööda, kuni viimaks jõuti välja ühe tee äärde. Teiselt poolt teed kõlab küsimus:

„Kes seal?“

Meie poolt küsitakse samuti: „Kes teie olete?“

Seal kõlasid punaste pool paugud. Algas ka meie pool tulistamine ja nüüd suure kisa ja hurraa karjumisega tormati edasi. Eriti agarad olid pealegi kisendama soomlased.

Tuld anti kogu aeg püssitule sähvatuste peale. Vaenlane ei pidanud vastu, vaid põgenes. Teda aeti ka taga. Soomlasi oli isegi raske tagaajamisest peatada. Neist üks sai käest haavata. End haavatuna nähes, mõjus see mehese otse rabavalt: täis tulist viha ta vandus kättetasumist ja — muudkui edasi.

Kuidas teise soomlase käsi käis, ei või kindlasti lausuda. Küll kuulsin, et laskmise eel vastamisi küsimuste ajal punased olevat ta kutsunud oma poole, et on omad, ja see läinudki ning ta siis maha löödud, või siis ka haavata saanud.

See õine lahing oli sissejuhatus meie järgnevatele võitudele, ja kindlasti küllalt suure moraaliga tähendusega, kuna väsinud, taanduvaid

vägesid uue võidu saavutamise järele kõige kergem on viia võidukalt lahingusse. Kuna siin kaasa löid ühe soomusrongi mehed — ilma kellest vaevalt küll sel ööl polgu-mehed oleksid läinud lahingusse, — siis see juhtum küllap vist võis mõjutada ka teisi võitudega võistlevaid sõjasaangareid lahinguid otsimagi.

„Sõduris“ sel puhul varemate artiklite lugupeetud autorite arvamisest lähevad põhjalikult lahku Priske järgmiste päevade saatuse üle. Major Villemi kinnitab, et seda on tulnud tagasi võtta 4. jaanuaril. Kapt. Simmo eitab aga Priske langemist veel kord vaenlase kätte, ja et siis ei saanud loomulikult Prisket ka tagasi võtta.

Sel kevadel juhuslikult tuletasime meelde Priske-lugusid vabadusristi kavaleri, soomusrong nr. 3-dal teeninud Riibergiga (kes pea hiljem suri). Tema kõneles, et varsti selle järele, kui 2-se soomusrongi dessant oli jõudnud tagasi oma rongile — võis seega olla 4. või 5. jaanuaril, nende soomusrongiülema kapt. Luiga tulnud ärritatult meeste juurde ja käsutanud kõige kiiremas korras dessandi Priske alla. Seal olevat midagi lahti, Priske olevat ära antud.

Soomusrong nr. 3 dessant rutanudki kohale, vististi ohvitser Vassermanni juhatusel.

Jõudes Priske lähedusse, nad näevadki, et sealt tahapoole voorib sõdurite jõuke. Pea selgunud, et omad, s. o. polgu-mehed tulevad ära.

Vassermann pärima, et kuhu lähete?

— Läheme vallamajja.

— Milleks sinna?

— Oleme väsinud, pole öid enam maganud. Läheme lõpuks puhkama.

Kuid nüüd karjatanud vihasena Vassermann, ähvardanud — ja polgu-mehed ühes soomusronglastega sammunud tagasi Priske veski juurde. Kas mitte sellest vahejuhtumisest ei ole alahoidunud märkmeid, nagu oleks tulnud Priske veskit peale 3. jaanuari lahingut veel tagasi võtta? Või

tuli seda tõeliselt veel kord teha, nagu seda kinnitab major Villemi?

Endise soomusronglasena ei saaks ma ka ilma pikema jututa kapt. Simmo paarist lausest üle, milles ta, kuigi poleemika korras tunduva ägedusega, iseloomustab elu soomusrongil ja soomusronglast: „...rinde olud olid soomusronglastel mittemi mugavamad, kui jalamehel“; „vaatamata sellele, et soomusrongidel oli väljavalitud meeskond, ei saa tunnustada, et sellel oleks olnud eriline vastupidavus.“

Nõustuksin kapt. Simmoga, et soomusrongil elu Vabadussõjas mõnes suhtes tõesti oli mugavam jalamehe omast. Kuid see iseenesest ei ütle veel midagi. Maailmasõjas, minu kuulumist mööda, inglaster oli kahte liiki väeosad: ühed, kaitsekraavide sõdurid; teised — ainult pealetungijad. Et rünnak-pataljonide elu iseenesest mugavam kaeviku-sõduri omast, pole kahtlust. Rünnakpataljonid asetsevad kaevikute taga, võisid praalida vabalt jne. Aga rünnakult on tulnud neid tagasi tavalisest pataljoni peale vaid kümneid...

Võiks tõmmata ka säärase paralleeli soomusronglasest ja polgu-mehe vahel. Ja siis on ilma pikemata selge, kuidas ühele ja teisele suhtuda.

Mis puutub soomusronglaste vastupidavusse, siis viimasest kõnelevad kõige paremini nende teod, aga ka see moraalne mõju, mida nad polgu-meestele tihti avaldasid, viimaseid haarates rünnakuhoogu.

Võiks veel märkida, et ka punased soomusronglasi hindasid vähe teisiti. Ainult nende peade eest — meie vägede taandumise ajal — lubati päris kenake summa.

Viiks pikale tutvustada siinkohal pealegi just Priske all võitlevate polgu-meeste eneste arvamise ja aukartus-õudusjuttudega soomusronglastest, mida nende suust ise kuulsime, sest tõele au andes, soomusronglase visadusele vaevalt midagi saaks ette heita. J. P.

Sõjakirjandust.

LÄTI.

„Latvijas Kareivis“ Võnnu lahingust ja eestlaste-lätlaste omavahelistest suhetest.

Teatavasti möödunud aasta lõpul ajalehes „L'illustration“ ilmus pikem propaganda-artikkel Läti vabariigi loomisest ja vabadusvõitlustest, kus Võnnu lahingu kirjelduses pole sõnagi mainitud eestlaste osavõtust. Artiklist paistab, et Võnnu lahingu võitsid ainult üksi lätlased. See kirjutus leidis eesti ajakirjanduses terava hukkamõistmise. Eriti kibedustundega astus eestlaste kaitseks välja K. A. Hindrey „Postimehes“. 21. detsembril ta kirjutas muuseas: „Meie nõuame vaid, et jäetagu Võnnu lahingu rahule. Sest niipalju peaks meid ikkagi tuntama, et meie kergelt käelt ei anna, mis meie oma on. Või oleme

seda siiski teinud oma maaaladega? Paraku küll! Kuid sellest ei tule veel järeldada, et meie ka lepime loobumisega varadest, mil puudub aineiline väärtus.“

Ära tuues K. A. Hindrey artikli, meie liiduriigi kaitseväge häälekandja „Latvijas Kareivis“ peatub selle küsimuse juures pikemalt 10. jaanuari numbri juhtkirjas, kus märgib:

„L'illustrationi“ kirjutus on teada ka meil. Seal on üks rida, kus öeldud, et lätlased purustasid landesvääri Võnnu all. Koostööst eestlastega seal tõesti pole juttu. Tunnustame, et meie selles reas, otseselt või kaudselt, oleme eksinud ja oleme süüdi. Ka võtame õigeks, et meie eraseltskond tõesti õige tihti meie eneste osa Võnnu lahingus on üle hinnanud. Ja meie sõjaväe juhtkond pole ka millalgi nõudnud Võnnu lahingupäeva kuulutamist Läti võidupühaks. See teostus tolleaegsetel poliitilistel mõjutustel, ja väga paljud

olid vaimustatud, et just see päev tuleks tõsta esile kui mõlema rahva koostöö ja ühiste võitluste päev jõudude vastu, mis kõige tihedamini seotud mõlema maa orjastamisega. Tunnustame samuti, et meie tänu eestlastele tuuakse liigagi tihti esile, kuna eestlased esijoones arvatavasti kaitsesid oma eneste huve ja sealjuures võisid astuda lahingusse võõral teerituumil. Kuid milleks seda meelde tuletada, kui see neile ei meeldi.

Kas siis Võnnu lahingust on kirjutatud ainult üks rida. Ja kas neis kirjutistes eestlaste osa siis tõesti on maha salatud. Kuid nõuda, et meil ei oleks midagi ühist lahingutega, mis leidsid aset meie pinnal, mis olid sama otsustavad nii lätlastele kui eestlastele, ja millest võtsid võimalust mööda osa ka läti lapsed ja mehed — seda oleks meie arvates tõesti liiga palju. Ja kas siis tõesti nii tähtsuseta oli see lätlaste abi, nagu seda nii oma kodus kui ka välismaal, ja tihti lätlastest vaikes, või mis veel pahem — neid naeruvääristades — püüavad näidata eestlastest autorid. Kas peale läti rügemendi, kes võitles eesti diviisi koosseisus landesvääri vastu, teine rügement, samuti Balodise brigaad, ei olnud Eesti vägede ja maa tõeliseks kaitseks enamlaste vastu siit poolt. Ja kas elanike meeoleolu, kelle territooriumil need lahingud löödi, midagi ei tähenda. Kas kogu selle otsese või kaudse lätlaste abita eestlased oleks suutnud lüüa landesvääri Võnnu all, see on küsimus, millele vastused võivad olla mitmesugused.“

Samas artiklis mainitakse kindral Laidoneri, kes hiljuti Narvas Eesti välispoliitilise seisukorra kohta peetud kõnes olevat muu seas tähendanud: „Liit Soomega ei ole teostatunud selle tõttu, et soomlased pole seda veel soovinud. Lätiaga oleme küll liiduvahekorras, kuid kahjuks on eestlastel ja lätlastel väga erinevad iseloomud.“

Selle kohta „L. K.“ kirjutab: „Politiilise liidu tugevamateks alusteks on ühised huvid. Selletõttu ühtlased iseloomujooned ja sugulus ei taga veel kuigi pidevat koostööd. Milline kokkukõla leidub küll prantslaste, inglaste ja venelaste iseloomudes, kuid ometi see ei takistanud neid pikemat aega väga raskest oludes üsna headeks sõpradeks olemast. Eestlased on küll väga ligidased soomlastele ja soovivad luua nendega veel tihedamat koostööd, kuid meie oleme pannud tähele, et soome noorsugu suhtub eestlastele väga külmalt. Soomlased ütlevad, et eestlased sõitvat küll iga aasta nende juurde ja nimetavat neid oma vendadeks, kuid soomlased tundvat end palju paremini koos teistega. Meie arvame, et härra kindral Laidoner, kõneledes

Eesti-Läti liidust, on tõstnud esile mõlema rahva iseloomude lahkuminekuid vaid selle tõttu, et on teatud määral andunud mõjudele, mis sihitud meie vastu ühes osas eesti ajakirjandusest.“

Artikli lõpus mainitakse: „Ei ole tarvis, vähemalt seal, kus peaks olema koht sõprussele, hakata külvama ja kultiveerima viha vaenu. See oleks väga suur ja riskantne hüpe. Ja oleks kahjuks mitte ainult meile.

Meie Eesti kaastööline on juba mitmel korral rõhutanud, et Eestis arusaamine eestlaste minekust koos lätlastega ei olevat veel eriti tugev. Meie loodame siiski, et see ei ole ka nii nõrk, et mõni üksik isik või ka mõni kildkond seda hukutada suudaks. Ja eriti kindlaks toeks selles on meie kaitsevæed, kus ei tunta mingisuguseid lahkuminekuid iseloomudes, ja kus ühiselt ja sõbralikult arendatakse oma tegevust. Ja see on väga oluline.“

E. T.

PRANTSUSMAA.

LA REVUE D'INFANTERIE

nr. 492. — 1. sept. 1933.

Käesolev kõide on koostatud artiklitest välisriikide sõjandusest. Eriartiklik on Rumeenia kolonelleitnant Petrescu artikkel „Pataljoni ja kompani õppeinspektsioonist rügemendiülema poolt“. Autor annab kontrollimise kava. Pataljon alarmeeritakse rännakuks. Kontrollitakse kaadri kohale jõudmise ajad, meeskonna varustust, vööri rakendust, korraldusi meeskonna ja veeloomade töiduga varustamises, rännakkoloni moodustamise ja rännaku julgustamise oskust.

Adjutant märgib üles puudused. Siis sooritatakse kiirrännak (5 km tunnis) rumeenlaste mõistel (LE järgi on kiirrännakul teine mõiste. Ke.) 10 km-lise teekonnaga. Sellele kiirrännakule järgneb laskeharjutus lahingulaskemoonaga. Rügüü teeb kokkuvõtte ja hinde. Järgmisel päeval inspitseeritakse kompaneid. See kõik sünnib suure aplombiga (artikli järgi), nagu see omane lõunamaalastele, ning rügüüil on oma allüksuste õppetasemest selge pilt käes!

Jalaväe taassünnist. Rootsi jalaväepataljon. Kus valitsused tugenevad rahva usaldusele, seal on jalavägi au sees, sest jalavägi on rahvas. Diktatuurimaades on pilt teine. Rootsi, alates 1925. a., reorganiseerib oma riigikaitset. Riigikaitse jõu, tõhususe, aluseks on võetud jalavägi. Rootsi n.n. „1932. aasta jalaväepataljon“ loetakse organisatsioonilt enam-vähem täiuslikuks (Rootsi oludes, muidugi!). Teda on katsetatud manöövritel ja ta on hästi sobinud manöövri väekoondistesse.

1932. a.ataljoni organisatsioon: Pataljoni ja 2 adjutanti.

Staap: 1. rühm — kirjutajad, käskjalad, sidemehed (selle hulgas ka raadio), gaasiinstrukturid.

2. rühm — laskemoon, elutarved, sanitaarala, veterinaär-ala.

Küttide rühm (komando) — koosneb neljast jaost ja on ettevalmistatud luureks ning julgestuseteenistuseks liikumistel.

3 laskurikompanit, mille igapähe koosseis: 1 juhtimisejagu, 3 neljajaolist rühma, 1 raskerühm (2 rk ja 2 Stokes-Brandt'i kaevikmüüserit).

1 raske kompani, mille koosseis: 1 juhtimisejagu, 1 rühm laskureid (3 jagu laskureid, 1 jagu pionere), 1 rühm kuulipildureid (4 rk), 1 raske rühm (2 Stokes-Brandt'i ja 2 rk).

On veel lahendamata pataljoni organisatsioonisaatesuurtüki ja tankitörje relva küsimus. „1932. a. jalaväepataljoni“ tegelik koosseis: 27 ohvitseri, 223 allohvitseri, 905 meest, 158 hobust, 121 kaarikut, 1 mootorratas, 21 jalgratast. Relvastus: 430 püssi, 43 automaatpüssi, 12 rk, 8 müüserit Stokes-Brandt. Pataljoni tulejõud loetakse võrdseks 1005 püssi tulele. Raskekuulipildujate taktikalisel kasutamisel maksab põhimõte: osa neist anda kompilide kasutusse, ülejäänud patüli tulevarus.

Saatesuurtükiväest. Briti ühe katse tulemusi sellel alal. Briti jalaväediviis koosneb 3 brigaadist à 4 jalaväepataljoni ja 4 suurtükiväe gruppi (kuuluvad orgaaniliselt diviisi). Üks neist gruppidest nimetatakse kergeks grupiks. See koosneb 3 patareist à 4 toru (teised grupid 4 patareist à 6 toru). Kerge grupi ülesanne on sõna otseses mõttes järgneda jalaväele. Seni kerge grupp oli hobuseveoga. Nüüd on otsustatud üle minna traktoriveole, sest jalaväetule piirkonnas on hobusevedu võimatu. Uude põhimõttele on leitud ka uued relvatiübid.

Uus „kerge“ suurtükk on 94 mm kaliibriga müüser, toru pikkus 12½ kaliibrit, laskekaugus 5486 m, mürsu kaal 9 kg; laengu kaalu muutes võib algiirust varieerida 156—297 m/sek.; relva kaal 757 kg. Veetakse erilisel Kegresseplatvormil, mis kinnitatakse Garden-Lloydi traktorile taha (traktori mõõdud: pikkus 2,46 m, laius 1,70 m, kõrgus 1 m). Traktori liikumise kiirus keskmisel maastikul talle juurde kinnitatud koormatud platvormiga on 25 km tunnis.

Kerge patareid koosneb 2 rühmast à 2 toru ja 1 juhtimiserühmast. Juhtimiserühm on rikkalikult varustatud sidevahenditega ja liigub erilistes Kegresse-autodes. Iga kerge suurtükitoru edasiveoks on kaks traktorit: üks veab suurtükki, teine laskemoona ja numbreid (meeskonda). Prantslasest autori arvates on see inglaste saatesuurtüki küsimuse lahendus väga õnnestunud.

Luuretk. Itaalia sõjaväes maksimate vaadete kohaselt lahendatud. Tegevus sünnib mägedes. Ülesanne — hävitada vastase vastupanupesa ja võtta vange. Ettevalmistus tegevuseks: täppis luure ja tee uurimine vaatluse abil. Vangide võtmine pesa haaramisega; tagasitulek vangidega. See väike, kuid delikaatne ülesanne jalaväele nõuab valitud mehhi ja head ettevalmistust ülesande läbiviimiseks. Seda rõhutada ka itaallased oma artiklis.

Taktika ja materjal. Austerlase teema. Autoriks on tuntud sõjakirjanik kolonelleitnant dr. Lothar Rendulic, kes omi mõtteid sellel teemal on avaldanud „Militärwissenschaftliche Mitteilungen“ nov.—dets. 1931. Prantslasest autor teeb arvustava kokkuvõtte.

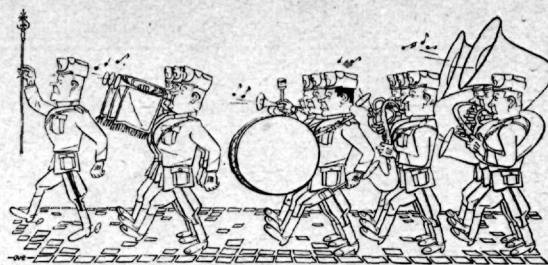
Dr. Rendulic analüüsides tehnika ja taktikaliste töökspidamiste arengut leiab, et ennem sünnib taktikaline mõte (valem), mille lahendamiseks areneb vastavalt sõjatehnika. Artikkel on vananenud ja peamiselt abstraktne mõtteharjutus.

Kuulipilduja probleem. Hollandlase arvamus ja taanlase lahendus. Taani kolonel Halvor Jessen on kirjutanud teose automaatrelvade kohta. Teos olevat silmnähtavalt „Madseni“ relvavabriku reklameerijaks. Autori kandev idee kuulipilduja suhtes on, et „Madseni“ kergekuulipilduja võib edukalt täita raskekuulipilduja ülesandeid, kui talle anda eriline alus (lafett). Hollandi koloniaalsõjaväest major Bakker poolab sellist universaalkuulipildujat. Prantslasest arvustaja arvates selline universaalkuulipilduja ei sobi Euroopa oludes. Kui kõik kuulipildujad oleks lafetiga, siis kaoks löögiüksuste hoogsus pealetungil, sest kui üksused on varustatud tugeva tulerehvaga, siis tekib neil kalduvus ära kasutada selle võimsust täies ulatuses. On aga kord juba asutud tulepositsioonile, siis üleminek siit liikumisele olevat raske. Samuti olevat aeganõudev manipulatsioon „Madseni“ kuulipilduja ümbermoodustamiseks kergest raskest ja ümberpöörduvalt.

Sakslaste taktikalisi teeme staabiteenistuse (kindralstaabi) ohvitseride ettevalmistamiseks. Versailles rahuleping sulges ka Saksa Kindralstaabi Akadeemia. Sakslased hiilivad ka siin lepingu täitmisest mööda sellega, et Sõjaväeringkondades (Wehrkreis) organiseeritakse staabiteenistuse ohvitseride ettevalmistust ja selleks korraldatakse neis iga aasta n.n. „Wehrkreisprüfung“id.

„La Revue D'Infanterie“ käesolevas köites tuuakse ära 1932. a. taktikaliste katsete teemad, mis informatsiooni mõttes võivad olla lugejatele huvitavad. (Elmistel aastatel on ka „Sõduris“ nimetatud teemadega lugejaid tutvustatud pikemalt. Ke.).

Bibliograafia. Üle 20 lehek. ulatusel refereeritakse major Fr. Altrichteri teost: „Die seelischen Kräfte des Deutschen Heeres im Frieden und im Weltkrieg“. Sakslasest autori arvates sõjaväe kandis rahuajal ja sõjas teadmine, et sakslastel oli, on ja saab olema (ühendus Igavikuga) teadlik distsipliin ja üleolekutunne teistest rahvastest. Moraali langust Maailmasõja lõpul autor seletab kaevik-sõja olukorraga, kus kõrget ülemust vähe nähti ja tema olemasolu paistis ülelligisena; samuti lagastasid moraali verised pealetungid (Verdun 1916) ilma maa võitmiseta. Sõdur pealetungides tahab vallutada maad. Muidu loeb ohrid asjatuks. Ke.

Karikatuurislikke võrdlusi.

Male.

Toimetaja A. Burmeister.

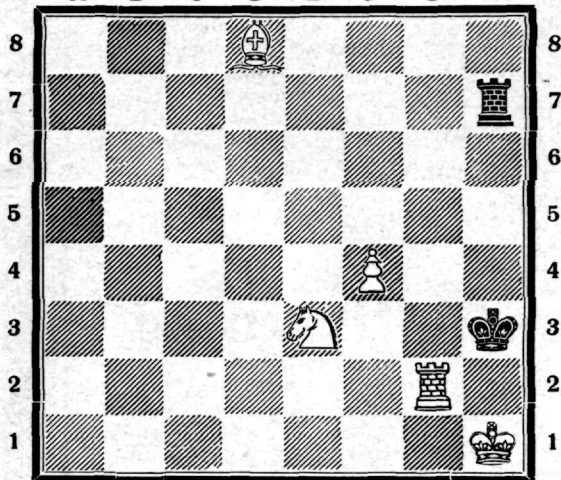
Kirjade aadress: Nõmme, Nurme t. 29.

Ülesanne.

Kokku seadnud dr. Zepler.

Mustad.

A B C D E F G H

A B C D E F G H

Valged.

Valged: Kh1, Vg2, Od8, Re3, Eh4.

Mustad: Kh3, Vh7.

Valged algavad ja annavad matt kolme käiguga.

Ilmus trükist:

Leitnant S. Leets

Rahva Gaasikaitse

Hind 60 senti.

Müügil „Sõduri“ talituses, Toomkooli 7, Tallinn.

„Sõduri“ talituses on müügil

„SÕDURI“ endiseid aastakäike

(puuduvad üksikud numbrid):

1923—1930. a. hinnaga 60 s. aastakäik

1931. a. . . . . „ 2 kr. „

1932. „ . . . . . „ 4 „ „

1933. „ . . . . . „ 6 „ „

Vastutulles tellijaskonnale, korraldab talitus ka aastakäikude köitmist.

Kalingur-kõide nahk selja ja nurkadega ühes kuldtrükiga maksab Kr. 2.50.

*

Aastakäike võib saata köitmiseks ka väljastpoolt Tallinna, kusjuures saatekulu jääb tellija kanda.

Tähelepanuks väeosadele ja asutistele!

„Sõduri“ tellimise raha tasumise hõlbustamiseks palume raha sissemaksta kohalikku Eesti Panga osakonda ülekandmiseks „Sõduri“ jooksvale arvele Eesti Panga Tallinna osakonnas nr. 643, või maksta kohalisse postiasutusse toimetuse posti jooksvale arvele nr. 330.

Sõjaväe Majandusühisus

Juhatus ja peakauplus

Tallinn, Vene 5. Telef. 429-42.

Osakonnad :

Tallinn, Kopli 21.

„ Suur Juhkentali 23.

Tartu, Küüni 3. Telefon 11-16.

Võru, Jüri 24 Telefon 1-29

Rakvere, Lai 17. Telefon 79.

Pärnu, Rüütli 27. Telefon 2-97.

Narva, Malmi 1. Telefon 1-43.

Rätsepa- ja kingsepatöökoad

Tallinn, Lai 23-2. Telef. 469-96.

Spetsiaal vormi töökoda.

Säärsaapad igas stiilis.

Alates 1. jaan. on rätsepatöokojas uus
meister — senine Vigast. Sõjameeste
Ühingu meister **hra J. Polikarpus.**

Kõik tellimised täidetakse ruttu ja korralikult.

O d a v a d h i n n a d.